

ПІДТРИМКА ПЕРЕГОВОРІВ ЗА ГЛАВОЮ 22 У СФЕРІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ НА ТЕРИТОРІЯХ ПРОЖИВАННЯ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

ІТАЛІЯ – СЛОВЕНІЯ

Київ, 2025

Підготувала: Програма «U-LEAD з Європою»

Дім децентралізації, вул. В. Житомирська 20, Київ, 4-й поверх

E-mail: pr.u-lead@giz.de

Вебсайт: u-lead.org.ua

Facebook: facebook.com/ULEADwithEurope

Редакційна колегія: Андрей Хорват (Голова), Любіца Кошелюк, Руслан Поп'юк, Сергій Холодовський

Переклад: Валерія Сосновська

Технічне редагування: Олена Калініна

Цей документ підготовлений Програмою «U-LEAD з Європою» за підтримки Європейського Союзу та його держав-членів – Німеччини, Данії, Франції, Польщі та Словенії. Його підготовка розпочалася у першому кварталі 2024 року і завершилася на початку 2025 з метою підтримки Міністерства розвитку громад та територій України у виконанні рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення ЄС 2024 року стосовно Глави 22 «Регіональна політика і координація структурних інструментів». Документ підготував міжнародний експерт U-LEAD Ізток Шкерліч і він не обов'язково відображає погляди «U-LEAD з Європою», Європейського Союзу та його держав-членів – Німеччини, Данії, Франції, Польщі та Словенії. Відповідальність за зміст цього матеріалу несе виключно його автор. Усі терміни вжиті у нейтральному значенні щодо чоловіків і жінок.

Ізток Шкерліч – експерт у сфері підприємництва та політики згуртованості ЄС із понад 15-річним досвідом у регіональному розвитку та транскордонному співробітництві. Обіймав ключові посади в уряді Словенії та програмах Interreg, зосереджуючи зусилля на проєктній діяльності зі збереження культурної та природної спадщини. Наразі обіймає посаду стратегічного радника з міжнародних проєктів у Науково-дослідному центрі Копера.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	4
РЕЗЮМЕ.....	5
1. ВСТУП.....	7
2. АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО КОНТЕКСТУ І ПОТОЧНОГО СТАНУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ СЛОВЕНІЄЮ ТА ІТАЛІЄЮ	8
2.1. 1945 - 1975 роки. Озінський договір врегулював територіальні суперечки між Югославією (нині Словенія) та Італією, проклавши шлях для транскордонного співробітництва	8
2.2. Здобуття Словенією незалежності в 1991 році і подальший вступ до ЄС посилили потребу в скоординованому управлінні кордонами та економічній співпраці.....	11
2.3. Приєднання до Шенгенської зони у 2007 році стало важливою віхою у сфері співробітництва, адже усунуло внутрішні кордони, сприяючи торгівлі та мобільності. ...	14
3. ОЦІНКА ВАЖЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТА ЇЇ УЗГОДЖЕННЯ З ПОЛІТИКОЮ ЗГУРТУВАННЯ ЄС	15
3.1. Координаційний орган за межами транскордонної програми між країною і регіоном	22
3.2. Представництво етнічних меншин у муніципальних радах транскордонних двомовних громад Словенії та Італії	24
3.3. Синергія з іншими програмами та макрорегіональними стратегіями.....	25
3.4. Стратегічні рекомендації щодо двостороннього скринінгу в рамках підготовки до переговорів за Главою 22	29
4. ВИВЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СПІВПРАЦІ МІЖ ГРОМАДАМИ З ЕТНІЧНИМИ МЕНШИНАМИ В СЛОВЕНІЇ ТА ІТАЛІЇ І ЇХНІМИ ПОТЕНЦІЙНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ	31
4.1. Річка Надіжа, що протікає через Словенію та Італію, з'єднує долину Надіжа в Словенії з долиною Рєзія в Італії.	31
4.2. Карстовий регіон між Італією та Словенією – Сежана (Словенія) та його транскордонне співробітництво з Італією	34
5. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ВИСНОВКИ	36
БІБЛІОГРАФІЯ	40

Скорочення

AEBR	Асоціація європейських прикордонних регіонів
TC	Транскордонне співробітництво
ЕК, Єврокомісія	Європейська Комісія
ЄСК	Європейська столиця культури
ЄЕЗ	Європейська економічна зона
ЄОТС	Європейське об'єднання територіального співробітництва
ERDF	Європейський фонд регіонального розвитку
ЄТС	Європейське територіальне співробітництво
ЄС	Європейський Союз
EUROSTAT	Статистичне бюро Європейського Союзу
EUSAIR	Стратегія ЄС для Адріатико-Іонічного регіону
EUSALP	Стратегія ЄС для Альпійського регіону
EUSDR	Стратегія ЄС для Дунайського регіону
EZTS	Європейське об'єднання територіального співробітництва (англійською <i>EGTC</i>)
ФВД	регіон Фріулі-Венеція-Джулія
ВВП	валовий внутрішній продукт
ГО	Гориція/Нова Гориція (транскордонна територія)
ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
ІТА	Італія
ІТІ	Інтегровані територіальні інвестиції
ІVY	Європейська транскордонна волонтерська ініціатива Interreg Volunteer Youth
МРС	макрорегіональні стратегії
NUTS3	Номенклатура територіальних одиниць для цілей статистики (рівень 3)
PHARE	Програма «Польща та Угорщина: допомога для реструктуризації економіки (англійською <i>Poland and Hungary: Assistance for the Restructuring of the Economy</i>)
SAFTI	Акціонерна фінансова компанія для міжнародної торгівлі (італійською <i>Società Anonima Finanziaria per i Traffici Internazionali</i>)
SCS	Королівство словенців, хорватів і сербів
SCO	спрощені варіанти витрат
SDGZ	Словенська економічна асоціація в Італії
СФРЮ	Соціалістична Федеративна Республіка Югославія
SKGZ	Словенська культурно-економічна асоціація в Італії
SLO	Словенія
МСП	малі та середні підприємства
SO	Конкретна мета
VeGAL	Агентство розвитку Східного Венето в Італії
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури
WWI	Перша світова війна

РЕЗЮМЕ

У цьому аналізі розглядається історичний контекст і поточний стан транскордонного співробітництва між Словенією та Італією, приділяючи особливу увагу викликам, можливостям і ролі членства в ЄС. Транскордонні ініціативи між цими двома країнами пройшли серйозний шлях розвитку, особливо після вирішення Трієстського питання в середині 20-го століття підписанням Озімського договору в 1975 році, які врегулювали територіальні суперечки. Після інтеграції у ЄС у 2004 році Словенія досягла стабільного економічного зростання, ставши однією з найбільш швидкозростаючих економік Європи. Натомість Італія зіткнулася з економічною стагнацією, особливо після кризи державного боргу 2009-2012 років. Попри всі виклики членство в ЄС забезпечило Словенії економічну перевагу – доступ до фінансування та регіональних проєктів, які сприяють її сталому розвитку й зміцненню зв'язків з іншими країнами. Бізнес-асоціації та організації меншин продовжують відігравати важливу роль у подоланні диспропорцій, особливо в районах проживання етнічних меншин, сприяючи транскордонному співробітництву, вирішенню питань мовної та культурної ідентичності й підтримуючи економічну інтеграцію. Створені рамки співробітництва сприяють регіональній інтеграції та економічному розвитку, про що свідчать такі проєкти, як Interreg і різні макрорегіональні ініціативи, як-от EUSAIR, EUSALP та EUSDR. Незважаючи на ці успіхи, все ще є певні проблеми, зокрема бюрократичні перешкоди, культурні відмінності та економічні диспропорції. Однак при цьому залишаються і значні можливості для зростання, особливо в економічному розвитку, транскордонному бізнесі та розширенні представництва меншин завдяки спільним проєктам й ініціативам.

Україні стратегічно важливо скористатися існуючими механізмами ЄС для просування своїх зусиль у сфері транскордонного співробітництва. Україна має активно долучатися до програм у рамках Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EUSDR), дотримуючись спільних цілей, як-от сталий розвиток, якість довкілля, зміцнення зв'язків та цифрові інновації. Крім того, Україна могла б скористатися створенням європейських об'єднань територіального співробітництва (ЄОТС) – інструмента, який сприяє інтеграції транскордонних територій. Такі об'єднання могли б спиратися на попередні проєкти ЄС, взявши на себе роль управління інтегрованими територіальними інвестиціями (ІТІ) та забезпечуючи таким чином впорядковану і цілеспрямовану транскордонну співпрацю.

До того ж, на етапі підготовки до вступу України в ЄС, зокрема в контексті Глави 22 (Регіональна політика та координація структурних інструментів), необхідно вжити певних ключових дій. Глава 22 присвячена тому, як Україна управлятиме регіональним розвитком та використовуватиме фінансування ЄС для зміцнення територіального співробітництва. У структурі переговорів про вступ до ЄС Україні вкрай важливо продемонструвати ефективне забезпечення економічного та соціального розвитку територій, де проживають етнічні меншини. Україна має забезпечити відображення інтересів цих регіонів у національних, регіональних і місцевих стратегічних документах. Підготовка до двостороннього скринінгу за Главою 22 має зосереджуватись на інтеграції питань етнічних меншин у ширшу структуру регіонального розвитку України та забезпеченні відповідності стратегій

соціально-економічного розвитку політиці згуртування ЄС. Серед очікуваних викликів у процесі вступу до ЄС – необхідність подолання існуючих адміністративних перешкод, забезпечення справедливого розвитку та задоволення конкретних потреб територій, де проживають етнічні меншини.

Окрім того, Україна має реалізовувати різні типи проєктів для максимального збільшення впливу транскордонних ініціатив. Це можуть бути стандартні проєкти, які продовжуватимуть усталені практики транскордонного співробітництва; стратегічні проєкти, спрямовані на досягнення ключових політичних цілей, як-от економічне зростання та сталий розвиток; а також малі проєкти, спрямовані на підтримку експериментальних, менш масштабних заходів, які заохочують інноваційні рішення.

Дослідження кейсів долини Надіжа-Резія та Карстового регіону ілюструють потенціал успішної транскордонної співпраці. Ці регіони є цінним прикладом збереження культури та забезпечення сталого розвитку туризму й економічного зростання. Модель збереження мовної та культурної спадщини в долині Надіжа-Резія, а також ініціативи розвитку туризму в Карстовому регіоні, розвитку зв'язків та економічного обміну відкривають можливості для подібної співпраці в Україні, особливо в таких регіонах, як Карпати, Львівщина та інші прикордонні регіони на заході країни. Ці приклади підкреслюють важливість регіонального довгострокового планування, міжнародного фінансування та транскордонного партнерства для сприяння сталому зростанню і вирішенню спільних проблем.

1. ВСТУП

28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС, яку Європейська Комісія (ЄК) розглядала до 17 червня 2022 року, після чого 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус країни-кандидата. 8 листопада 2023 року Єврокомісія рекомендувала розпочати переговори про вступ, включаючи конкретні рекомендації щодо Глави 22 «Регіональна політика та координація структурних інструментів». Глава 22 стосується регіональної політики та координації структурних інструментів (в рамках Пакету розширення ЄС 2023 року). Ця глава включена до звітів Єврокомісії, які містять комплексну оцінку поточного стану та прогресу країн, що прагнуть вступити до Європейського Союзу. Останній звіт був опублікований 30 жовтня 2024 року із зазначенням ключових пріоритетів реформ для кожної країни-кандидата.

Процес вступу України до ЄС вимагає значної модернізації політики регіонального розвитку, посилення адміністративної спроможності та покращення координації відповідно до стандартів ЄС. Ця модернізація також необхідна для підтримки ефективних зусиль з відбудови, передбачених Планом реформ до інструмента Ukraine Facility. 25 червня 2024 року ЄС провів першу Міжурядову конференцію на рівні міністрів, на якій офіційно відкрито переговори з Україною про її вступ. Це відбулося після рішення ЄК від 14-15 грудня 2023 року та схвалення Радою ЄС 21 червня Переговорної рамки відповідно до переглянутої методології розширення. У процесі підготовки до цих переговорів українська влада, зокрема Міністерство розвитку громад та територій, має розпочати підготовку до двостороннього скринінгу за Главою 22. Враховуючи тематику Глави 22, нижче представлено аналіз транскордонного співробітництва Словенії та Італії з урахуванням історичного контексту, поточних викликів і економічних можливостей громад з етнічними меншинами. Цей аналіз дає можливість розробити стратегічні рекомендації щодо посилення представництва подібних українських громад у переговорах про вступ до ЄС, зокрема, у контексті Глави 22, а також ініціатив Нового європейського Баугаузу. У цьому звіті оцінюється узгодженість національної та регіональної політики з політикою згуртування ЄС і досліджується потенціал співпраці між громадами з етнічними меншинами у Словенії та Італії і їх українськими візаві. Напрацювання будуть представлені у формі звітів і презентацій з метою залучення зацікавлених сторін та сприяння стратегічному розвитку у сфері територіального співробітництва та інтеграції у ЄС.

Цей документ містить три розділи: 1) аналіз історичного контексту і поточного стану транскордонного співробітництва між Словенією та Італією; 2) оцінка важливості національної і регіональної політики розвитку та її узгодження з політикою згуртування ЄС; 3) вивчення можливостей співпраці між громадами з етнічними меншинами в Словенії та Італії та їхніми потенційними візаві в Україні.

2. АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО КОНТЕКСТУ І ПОТОЧНОГО СТАНУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ СЛОВЕНІЄЮ ТА ІТАЛІЄЮ

Історично в Словенії є дві етнічні меншини: угорська та італійська. Попри свою нечисленність – лише 0,4% і 0,2% від загальної кількості населення Словенії, відповідно, – вони користуються повним захистом. У цьому звіті йдеться про етнічні меншини Словенії та Італії – двох сусідніх країн з глибоко вкоріненими історичними зв'язками часів Римської імперії – як приклад того, як спільна географія та історія можуть слугувати основою для ефективного транскордонного співробітництва. Хоча минуле цих країн позначене геополітичними складнощами, сучасна співпраця перетворила виклики на можливості, сприяючи взаємному розвитку та регіональній стабільності. У цьому звіті досліджується історичне підґрунтя, ключові віхи, виклики та можливості словенсько-італійських транскордонних відносин, зосереджуючи увагу на вирішальній ролі, яку відігравали бізнес-асоціації, організації меншин і структури ЄС, починаючи з 1945 року. Період з 1945 по 1975 роки став переломним у відносинах між Югославією (нині Словенією) та Італією і характеризувався вирішенням давніх територіальних суперечок і закладенням фундаменту майбутньої транскордонної співпраці. Недовіра між словенцями та італійцями бере свій початок з 1848 року – року повстань проти Австрійської імперії. Економічно більш розвинені та урбанізовані італійці прагнули зберегти свої привілейовані позиції по відношенню до дедалі більш завзятих, але менш розвинених і периферійних слов'ян (Ріjevес, 2008). Сутички посилилися після Першої світової війни, коли Італія-переможниця за підтримки Англії, Франції та Росії анексувала низку північно-східних територій (частину регіону Фріулі-Венеція-Джулія з Горицією і Трієстом та півострів Істрія з містами Копер, Пула, а також острови Црес і Крк з містом Рієка). Ця анексія після Першої світової війни відіграла важливу роль у розвитку фашизму через придушення та примусову італізацію етнічних словенців до 1954 року.

2.1. 1945 - 1975 роки. Озінський договір врегулював територіальні суперечки між Югославією (нині Словенія) та Італією, проклавши шлях для транскордонного співробітництва

Після закінчення Другої світової війни в 1945 році геополітична напруженість в Європі змінила кордони, і центром суперечок став італійсько-югославський кордон. Словенці на італійській території досягли особливого успіху в банківському та страховому секторах, а також у торгівлі, підприємництві, юриспруденції і будівництві (Вајс, 2004).

Трієст і півострів Істрія, історично різноманітні та етнічно змішані, стали гарячими точками через свою стратегічну важливість і культурне розмаїття. У той період кордон між Словенією у складі Югославії та Італією не був врегульований. Початкові спроби вирішити ці суперечки призвели до підписання Паризького мирного договору 1947 року, за яким більша частина Істрії відійшла до Югославії

та була створена Вільна територія Трієст. Хоча ця угода виявилася нестабільною, посиливши напруженість у відносинах між двома країнами, вона дала можливість словенській меншині в Італії розвиватися в демократичному середовищі. У 1945 році було створено декілька важливих словенських організацій в Італії, які діють і сьогодні, зокрема Словенський освітній союз (*Slovenska prosvetna zveza*), Союз фізичного виховання та професійні культурні установи, як-от Словенський національний театр і Музичне товариство. У 1946 році була заснована Словенська економічна асоціація (нині Словенська регіональна економічна асоціація – SDGZ), визнавши, що словенський народ не може ідентифікувати себе з італійськими економічними структурами. Ці структури, підживлювані націоналістичними політичними ідеями, значною мірою продовжували довоєнну політику (Pahor, 1998). Ця асоціація мала на меті відновити словенську економічну базу та представляти словенську громаду у відносинах із тими, хто ухвалює рішення на регіональному та національному рівнях як в Італії, так і в Югославії. Асоціації були відповіддю на економічне середовище регіону Фріулі-Венеція-Джулія, який був залежним від держави, адже майже вся економіка була державною або значною мірою субсидованою державою, а комуністична ідеологія диктувалася з Любляни. Важко знайти історичний приклад політичного утворення, такого як Соціалістична Республіка Словенія, яке б з такою амбіційністю та протекціонізмом забезпечувало виживання і зростання своєї етнічної громади в сусідній країні (Guardiancich, 2022).

Натомість в той час в Югославії центральною організацією італійської меншини був Союз італійців Істрії та Рієки, створений у 1944 році. Він став колективним членом Соціалістичного союзу трудящих Югославії. За статутом це була організація політико-культурного характеру, створена з метою зміцнення прихильності до соціалістичної Югославії серед членів меншини.

Словенська меншина в Італії опинилася у зовсім іншому інституційному середовищі порівняно з фашизмом. Це було демократичне середовище, засноване на верховенстві права. Лондонським меморандумом 1954 року італійська держава гарантувала захист прав словенської меншини, обмеженої частиною Вільної території Трієста, що відійшла до Італії. Ця політична віха заклала основу для відновлення функціонування політичних, економічних і культурних організацій меншини, придушених італійською владою протягом двох десятиліть фашистського правління (Guardiancich, 2023).

Вороже ставлення італійців Трієста до словенців, яке тліло ще за часів англо-американської військової адміністрації, знову спалахнуло відразу після передачі Трієста Італії в 1954 році (Guardiancich, 2022).

Саме тому (а також через внутрішньополітичну ситуацію в Італії та Югославії, де питання Трієста було вкрай політизованим), Лондонський меморандум був прийнятий як тимчасовий захід. Цікаво, що Федеральні збори Югославії схвалили меморандум ще в 1954 році, тоді як Парламент Італії так і не зробив цього, оскільки Італія розглядала меморандум лише як адміністративну угоду про

тимчасове управління територіями, а не як суверенний акт. У Додатку II до Лондонського меморандуму йдеться про нагальну потребу забезпечення захисту обох меншин. На підставі ст. 8 Меморандуму було створено спільний югославсько-італійський комітет з питань меншин. Жовтень 1954 року став поворотним моментом у відносинах між сусідніми країнами. Саме тоді де-факто (хоча ще не де-юре) було покладено край багаторічній прикордонній суперечці, що дозволило нормалізувати відносини між двома країнами та скасувати військову адміністрацію на обох територіях. Тимчасовий кордон був формально закріплений Озімським договором, який Югославія та Італія підписали у 1975 році (Baјc, 2004). На основі Лондонського меморандуму сторони підписали ще декілька двосторонніх угод до 1975 року. У період Холодної війни ці угоди уможливили на цьому кордоні найбільш відкритий прикордонний режим між комуністичним і капіталістичним блоками в Європі. Однак, як буде розглянуто нижче, ця взаємовигідна торгівля не змогла подолати глибоко вкорінену ненависть і культурні відмінності.

На нормативно-правому рівні, а головним чином на практиці, італійська меншина в Словенії була захищена краще. У Конституції Словенії 1963 року було чітко визначено територію проживання італійської та угорської меншин, а їхні мови були прирівняні до словенської. Подальші нормативно-правові акти відповідали конкретним положенням Лондонської угоди.

Озімський договір став дипломатичним проривом, надаючи пріоритет стабільності та сприяючи духу співпраці. Врегулювавши територіальні претензії, договір проклав шлях регіональним ініціативам, спрямованим на економічну співпрацю, захист меншин і культурний обмін.

Найвизначнішим періодом життя словенської меншини в Італії був період від підписання Озімського договору до здобуття Словенією незалежності в 1991 році. У цей період існували три основні фактори економічного зростання словенської меншини в Італії (Guardiancich, 2021):

- Роль двох економічних об'єднань – Словенської культурно-економічної асоціації та SDGZ. Перша була більш орієнтована на Югославію і організувала систему фідучіарної власності, про яку не знали італійські податкові органи. Ця система складалася з двох великих банків (Кмецька банка та Tržaška kreditna banka) та фінансового холдингу (SAFTI). Крім того, у 1976 році була створена Рада словенських організацій на протипагу першим двом організаціям, оскільки вони були більш лівоорієнтованими.
- Відновлення торгівлі між капіталістичним і соціалістичним блоками. Між 1960-ми та 1980-ми роками ці транскордонні спеціальні норми сприяли розвитку економічних організацій меншин, а компанія SAFTI стала фактичним монополістом у фінансовому та натуральному обміні між Італією та Югославією. Забезпечення економічного зростання надало словенській спільноті величезні матеріальні блага, а разом з отриманими ресурсами – реальну політичну владу. Напередодні югославської кризи

1988 року організована економіка досягла свого піку: за неофіційними оцінками, в ній безпосередньо працювало до 1 500 осіб і вона генерувала дохід у 800 млн німецьких марок (720 млн євро станом на 2020 рік), отримуючи в середньому 17 млрд лір прибутку на рік (приблизно 20 млн євро станом на 2020 рік).

- Сприятливе законодавство та захист з боку Югославії забезпечили політичне середовище, що сприяло цьому зростанню, захищаючи словенську спільноту від нападів з боку правих і націоналістичних політичних партій в Італії. На противагу цьому, Комуністична партія Італії, а пізніше Соціал-демократична партія, запропонувала підтримку, забезпечивши представництво словенців в італійському парламенті¹ з 1963 року.

Таблиця 1: Динаміка зміни кількості населення, яке проживало за межами батьківщини на транскордонних територіях у 1945-1981 роках

Перепис населення	Кількість словенців в Італії	Кількість італійців в Югославії	Кількість італійців лише в Словенії
1910	129 661	179 814	31 928
1921	327 000	235 001	39 305
1945	Достовірні дані відсутні	123 892	22 769
1961	Достовірні дані відсутні	25 615	2 537
1971	Достовірні дані відсутні	21 791	2 547
1981	61 367 – 70 000*	16 110	2 288

* За оцінкою більшості експертів

2.2. Здобуття Словенією незалежності в 1991 році і подальший вступ до ЄС посилили потребу в скоординованому управлінні кордонами та економічній співпраці.

Незалежність Словенії та розпад Югославії призвели до структурного зламу в економічній експансії словенської меншини в Італії, що стрімко розвивалася в галузі банківських послуг та зовнішньої торгівлі, як вже було зазначено в попередньому розділі.

Крах югославського ринку збанкрутував сектор імпорту-експорту, підірвавши основу економіки меншини. Не обтяжений політичною вагою Югославської федерації, Центральний банк Італії, насамперед у 1994 році за першого правоцентристського уряду після Другої світової війни, провів низку перевірок словенських банків² (Guardiansich, 2022).

¹ Представникам словенської меншини було надано пріоритет у виборчих списках, щоб гарантувати їхнє обрання, незважаючи на відсутність інституційного місця для словенської меншини в Італії, як це гарантовано в Словенії.

² В обох банках – Kmečka banka та Tržaška kreditna banka – були виявлені порушення, а саме надання кредитів без належних гарантій. Водночас, у 1994 році ще не були встановлені

До основних причин кризи економіки словенської меншини в транскордонному регіоні у 1980-х і 1990-х роках (Guardiancich, 2023) відносяться:

- Надмірна спеціалізація на імпорті-експорті на югославському ринку. Ще до початку війни торгівля між Італією та Югославією перебувала в стані стагнації, тоді як Словенія була майже не готова до ринкової економіки. Був потрібен запасний варіант – диверсифікація та нові ринки.
- Слабка адаптованість фінансового сектору до Маастрихтського договору 1993 року, який набув чинності в ЄС та Італії. Модернізація фінансових і банківських операцій вимагала більш активних змін у структурі довірчої власності. Однак реформа залишилася лише на папері.
- Політичні атаки на словенську меншину посилювалися після здобуття незалежності. Традиційна опора на комуністичну партію виявилася палицею з двома кінцями.
- Італійські праві розглядали незалежність Словенії та Хорватії як шанс на можливе повернення Істрії і Далмації до складу Італії. Вони вимагали повернення нерухомості італійським біженцям, які втекли з Югославії після Другої світової війни, та більшого захисту італійських меншин за кордоном. Ці вимоги з'явилися після приходу до італійського уряду неофашистської партії. Позиція Італії щодо Словенії та Хорватії поставила під загрозу її стратегічне становище в Центральній Європі, а також у відносинах між США, Великою Британією та Францією. Відносна відлига настала в жовтні 1994 року з прийняттям Аквілейської декларації, за якою Італія зобов'язалася завершити роботу над угодою зі Словенією та врегулювати питання меншин.
- Словенія почала розрізняти так званих «червоних і білих» в італійській меншині.

Для провінції Гориція (Італія) незалежність Словенії мала ще глибші економічні наслідки. Економіка цього регіону суттєво залежала від податкових пільг, значних обсягів транскордонної торгівлі та значної присутності італійських військових, які були виведені після здобуття Словенією незалежності, адже зникла югославська загроза. Компанії почали переносити своє виробництво та штаб-квартири, оскільки більше не отримували субсидій на електроенергію та інші витрати. Лише зі вступом Словенії до ЄС відбулося певне пожвавлення в цій сфері, на яку не вплинули попередні заходи італійського уряду. Серед них, зокрема, Закон про прикордонні території, Закон про розвиток Наукового центру Центральної та Східної Європи, створення спеціального агентства Informest для співпраці зі Східною Європою та Finest в Порденоне.

стандарти гарантій. Фактично, італійський Банк Неаполя був врятований італійським урядом, який влив у нього 2,283 млрд лір свіжого капіталу. Кмецька банка був поглинений італійським банком, а набагато більший Tržaška kreditna banka був ліквідований.

Визнаючи важливість економічного підґрунтя, на яке вплинуло скорочення чисельності італійської меншини в Словенії³, Провінційна самоврядна спільнота італійців у 2021 році домоглася прийняття урядом Республіки Словенія Програми розвитку територій, де проживає лише італійська національна меншина, з акцентом на її культурну самобутність та економічне зростання. Ця програма підтримує сталий розвиток районів, де проживає італійська національна меншина, зосереджуючи увагу на збереженні її культурної ідентичності та сприянні економічному, освітньому та соціальному розвитку. Ключові цілі включають:

- Економічний розвиток: стимулювання місцевого підприємництва, туризму та транскордонного бізнесу за допомогою цільових стимулів.
- Культурна ідентичність: збереження італійської мови та традицій через культурні центри і проєкти.
- Освіта: посилення двомовної освіти, надання стипендій і забезпечення навчання для покращення можливостей працевлаштування.
- Соціальна згуртованість: сприяння діалогу та транскордонному співробітництву у сфері культури і громадянського суспільства.

Програма забезпечує високий рівень життя при збереженні різноманітності та життєздатності італійської національної меншини. У програмному періоді 2021-2024 рр. на цю програму виділено 1,4 млн євро.

З моменту здобуття незалежності Словенія пройшла три окремих етапи, які відповідали моделі розвитку, який пройшла італійська меншина, хоча із певним запізненням. Перший етап, з 1992 по 2008 роки, був історією поступового й успішного потрійного переходу: від соціалізму до демократії, від системи самоуправління до ринкової економіки і від регіональної до національної економічної структури. На другому етапі, з 2008 по 2013 рік, Словенія пережила найглибшу рецесію серед 28 країн ЄС, поступившись лише Греції. Третій етап, з 2014 року по теперішній час, знаменує собою надзвичайне відродження словенської економіки з одними з найвищих темпів зростання в ЄС (Guardiancich, 2022).

³ За даними перепису 2002 року, в етнічно змішаних районах (прибережні муніципалітети Копер, Ізола і Піран) проживає 1 840 італійців на додаток до 418 осіб (18,5% від загальної кількості ідентифікованих), які визнали себе італійцями, але проживають в інших частинах Словенії, переважно у великих містах. Згідно з переписом населення 2002 року, 3 762 особи вказали італійську мову як рідну. Незважаючи на значне зменшення чисельності громади з 1991 року (- 23,7%), слід відзначити, що зменшення кількості людей, які вказали італійську мову як рідну, не настільки виражене (приблизно на 10%). Відсоток італійської меншини в прибережних етнічно змішаних районах зменшується з 1961 року, головним чином через загальне зростання населення в цих трьох прибережних муніципалітетах (загальна кількість населення з 1961 року зросла більш ніж удвічі).

2.3. Приєднання до Шенгенської зони у 2007 році стало важливою віхою у сфері співробітництва, адже усунуло внутрішні кордони, сприяючи торгівлі та мобільності.

Входження Словенії до Шенгенської зони у 2007 році, після її вступу до ЄС у 2004 році, розширило економічні можливості, зокрема співпрацю між торгово-промисловими палатами. Незважаючи на інтеграцію Словенії в ЄС та Шенгенську зону, зростання торгівлі з Італією залишалося стагнаційним з 1990-х років, частково через історичний негативний досвід співпраці з італійськими торговцями. Швидке економічне зростання Словенії контрастувало зі стагнацією Італії, і, незважаючи на тіснішу інтеграцію, транскордонне співробітництво зіткнулося з такими перешкодами, як мовні та правові розбіжності. Однак фінансування ЄС підтримало такі ініціативи, як проєкт EURADRIA, що покращив транскордонну мобільність робочої сили та економічну інтеграцію.

Попит на словенську нерухомість різко зріс після входження Словенії до ЄС і Єврозони, причому на італійських покупців припадало понад 20% іноземних угод з 2007 по 2022 рік. Серед переваг ведення бізнесу в Словенії – менше бюрократичне навантаження та сприятлива інфраструктура. Крім того, торгово-промислові палати відіграють ключову роль у транскордонних проєктах, сприяючи налагодженню ділових зв'язків і надаючи регуляторні рекомендації. Словенські підприємці з діаспори працюють у складному середовищі, на яке впливає економічна політика як Італії, так і Словенії. Такі ініціативи, як створення промислових зон Dolina та Zgonik, сприяли розвитку за підтримки фондів ЄС, що свідчить про успіхи Словенії у стимулюванні економічного зростання, незважаючи на виклики італійського регіону.

Значним стимулом для італійсько-словенської співпраці стало фінансування транскордонних проєктів з боку ЄС. Згідно з правилами державної допомоги ЄС компанії можуть лише обмежено брати безпосередню участь у проєктах, проте можуть мати опосередковану вигоду завдяки отриманню знань про законодавство, норми трудового права та відповідні галузеві практики. Це також може сприяти мобільності робочої сили та іншим процесам. Торгово-промислові палати відіграють центральну роль у сприянні транскордонному співробітництву. На практиці разом з бізнес-асоціаціями вони діють як посередники, допомагаючи бізнесу орієнтуватися в складному регуляторному середовищі, визначаючи можливості фінансування і сприяючи створенню стратегічних альянсів. Їхні адвокаційні зусилля, підкріплені інформацією від місцевих зацікавлених сторін, допомагають впливати на політику, яка підтримує сталий економічний розвиток прикордонних територій. Зміцнюючи довіру, зменшуючи адміністративні перешкоди та заохочуючи інновації, ці організації відіграють важливу роль. Із 2000 року вже профінансовано понад 33 транскордонні проєкти, серед яких ключовою ініціативою є проєкт EURADRIA, що сприяє мобільності робочої сили між Італією та Словенією. Цей проєкт співфінансується ЄС і об'єднує органи влади, центри зайнятості та профспілки з метою усунення бар'єрів у транскордонній мобільності робочої сили. Успіх проєкту залежить від співпраці між італійськими та словенськими радниками служб зайнятості EURES і

створення інформаційних центрів для надання допомоги з питань працевлаштування.

Легальне працевлаштування в Італії є складним завданням, оскільки нові правила вимагають попереднього повідомлення щодо працівників, які направляються в Італію. Кількість словенських робітників скоротилася через зростання економіки Словенії та підвищення рівня заробітної плати.

Підприємці з числа словенської меншини стоять перед вибором між італійською та словенською економіками. У той час як економіка Словенії демонструє значне зростання, Італія перебуває в стагнації після кризи із держаним боргом у 2009 році. Багато підприємців переїхали до Словенії через нижчі податки та кращі можливості.

3. ОЦІНКА ВАЖЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТА ЇЇ УЗГОДЖЕННЯ З ПОЛІТИКОЮ ЗГУРТУВАННЯ ЄС

У таблиці нижче представлено огляд програм у сфері транскордонного співробітництва між Словенією та Італією із зазначенням періоду та території їх реалізації, розміру фінансування і важливих здобутків.

Таблиця 2: Огляд транскордонного співробітництва ЄС між Словенією та Італією

Період	Назва програми	Фінансування	Територія реалізації програми	Основні примітки
1994-1999	PHARE CBC/SMP Словенія - Італія	18 млн євро	Лише регіон Фріулі-Венеція-Джулія (ФВД) та прикордонна територія Словенії	Перша спільна програма після вступу Словенії до ЄС, яка підтримувала транскордонне співробітництво
2000-2003	PHARE CBC	9,6 млн євро	Венето, ФВД та прикордонна територія Словенії	Продовження транскордонного співробітництва в рамках програми PHARE CBC.
2004-2006	Interreg III-A	4,7 млн євро	Короткострокова програма; територія та сама	Після вступу Словенії до ЄС назву програми змінено на Interreg.
2007-2013	Interreg IV-A	136 млн євро	Найбільша територія: 30 740 км ² ; 5,5 млн жителів ⁴	Значне збільшення фінансування (у 3,6 рази порівняно з 2004-2006 рр.). Словенія посідає 6-е місце за обсягом фінансової допомоги на душу населення.
2014-2020	Interreg V-A	Понад 90 млн євро	Скорочення території реалізації програми до	Територію реалізації програми зменшено, проте

⁴ На території Словенії – Горішка, Гореньска, Обално-Крашка та зони гнучкості – Середньословенська і Приморсько-Нотранська; на території Італії – провінції Удіне, Гориція, Трієст, Венеція, Падова, Ровіго, Феррара і Равенна та зони гнучкості – Порденоне і Тревизо.

			провінції Венеція, ФВД та Західної Словенії: 19 841 км², 3 млн жителів	збережено увагу до транскордонного співробітництва та розвитку.
2021-2027	Interreg 2021-2027	88.6 млн євро	Зменшена територія: 19 841 км², 3 млн жителів	Поточна програма, увага якої зосереджена на більш складних і впливових регіональних проєктах.

Наразі триває реалізація програми Interreg на 2021-2027 роки, на яку виділено 88,6 млн євро. Незважаючи на скорочення фінансування й масштабів програми, її вплив на регіон та якість співпраці залишаються позитивними. Фактично, лише в останні програмні періоди партнери змогли розробляти більш складні спільні проєкти. Це забезпечило більш цілеспрямований підхід і можливість реалізовувати більш складні й ефективні ініціативи, спрямовані на вирішення конкретних регіональних потреб та викликів. Інституціоналізовані приклади співпраці включають ЄОТС EURO-GO (між Горицією та Новою Горицею), транскордонний екорегіон Юлійські Альпи, Асоціацію портів Північної Адріатики або Постійний офіс EURES, що сприяє транскордонній мобільності робочої сили. Це дозволяє створити більш функціональні зони і забезпечити підхід, орієнтований на вирішення проблем. Територія Програми охоплює такі населенні пункти: Трієст, Удіне, Гориція, Любляна, Порденоне, Венеція, агломерація Копер-Ізола-Піран, Нова Гориця, Крань і Постойна. До неї також увійшли декілька міських центрів, розташованих на відносно невеликій відстані один від одного. Ці міста розташовані відносно близько, особливо Трієст і Копер на узбережжі, а також міська агломерація Горішка (Нова Гориця, Гориція і Шемпетер-Вртойба), де з 2011 року діє ЄОТС GO.

Програма Interreg «Італія-Словенія» на 2014-2020 роки реалізувала два проєкти в рамках Інтегрованих територіальних інвестицій (ІТІ) на транскордонній території ЄОТС GO, що охоплює громади Гориція, Нова Гориця та Шемпетер-Вртойба. Інтегровані територіальні інвестиції – це інструмент, запроваджений у 2015 році Регламентом про загальні положення до діяльності програм, які фінансуються Європейськими структурними та інвестиційними фондами, у період їх реалізації. Цей інструмент спрощує реалізацію територіальних стратегій, полегшуючи фінансування з різних джерел і сприяючи формуванню політики на місцевому рівні. ІТІ має на меті підтримати реалізацію довгострокової стратегії для успішного вирішення соціально-економічних проблем у межах визначених міських або неміських територій. У 2014 році представники ЄОТС GO запропонували робочій групі програми Interreg V «Словенія-Італія» на 2014-2020 роки об'єднати інструменти ЄОТС та ІТІ, щоб підвищити цінність програми. Ця інтеграція дозволила реалізовувати стратегії, що спираються на реальні заходи по обидва боки адміністративних кордонів. У грудні 2015 року Європейська Комісія затвердила конкретну Інтегровану територіальну інвестицію для розвитку транскордонної території між громадами Гориція, Нова Гориця і Шемпетер-Вртойба, надавши фінансування в обсязі 10 млн євро (85% з ЄФРР і 15% з національного бюджету). Також ЄОТС GO було визначено відповідальним посередницьким органом при реалізації ІТІ в цьому регіоні. **З метою зміцнення**

інноваційної концепції територіального співробітництва ЄОТС ГО має повноваження реалізовувати спільні проекти на територіях обох держав-членів як «єдиний бенефіціар», що стало найпередовішою формою транскордонного співробітництва. Це перша практика в Європі, коли єдиний бенефіціар реалізує транскордонну стратегію. Як єдина організація, створена трьома муніципальними адміністраціями, з територіальними повноваженнями на прикордонній території ЄОТС ГО сприяє територіальному діалогу, координує залучені виконавчі органи по обидва боки кордону (Словенії та Італії), посилює багаторівневе управління, заохочує партнерство зі словенськими та італійськими зацікавленими сторонами у територіальному розвитку, в тому числі з бізнес-сектором, місцевими громадами і державними установами, а також надає широкій громадськості централізовану інформацію про діяльність у рамках проекту. Перший проект має назву «Транскордонний природний парк річки Ізонцо-Соча» і передбачає як інвестиції в об'єкти інфраструктури (велосипедні доріжки та зони відпочинку), так і заходи з територіального маркетингу. Вартість цього проекту склала 5 млн євро. Другий проект передбачає розвиток транскордонної мережі медико-соціальних послуг для громади регіону ЄОТС ГО.

Наступною віхою після успішної реалізації цих двох проектів стало визначення Гориції та Нової Гориці як першої Європейської столиці культури без кордонів 2025 (проект ГО 2025). Основні зусилля були зосереджені на впровадженні стратегій територіального розвитку, пов'язаних із ГО 2025, а також на підтримці вже існуючих брендів (результатів численних проектів, реалізованих протягом десятиліть) і субрегіональних туристичних напрямків, спрямованих на розвиток транскордонних територій. Програма Interreg «Італія-Словенія» на 2021-2027 роки забезпечує свою участь в ініціативі Європейської столиці культури без кордонів 2025 через Фонд малих проектів. ЄОТС ГО контролює роботу цього фонду як єдиний бенефіціар, використовуючи відкриті конкурси та спрощені процедури подання заявок. Фонд малих проектів застосовує підхід «знизу-вгору» для відбору нових проектних пропозицій, які відповідають цілям Програми та сприяють досягненню Спеціальної мети 4.6: «Підвищення ролі культури та сталого туризму в економічному розвитку, соціальній інтеграції і соціальних інноваціях». Щорічний конкурс проектів, який розпочато у 2022 році, охоплює два типи проектів:

- короткострокові проекти тривалістю до 12 місяців, з бюджетом від 30 000 до 100 000 євро, які переважно мають бути реалізовані у 2025 році;
- довгострокові проекти тривалістю 12-24 місяці з максимальним бюджетом 200 000 євро.

Для проектів до 100 000 євро застосовуватимуться спрощені варіанти витрат (SCO), як визначено у ст. 25(6) Регламенту програми Interreg. ЄОТС ГО також підтримуватиме застосування цього підходу і для проектів з більшим бюджетом – спрощені варіанти витрат будуть визначені та відібрані на рівні Програми.

ЄОТС GO започатковане як європейське об'єднання територіального співробітництва, передбачене Регламентом № 1082/2006 Європейського Парламенту та Ради. Цей Регламент був представлений ЄОТС у 2006 році разом із Регламентом Республіки Словенія про створення ЄОТС (Офіційний вісник Республіки Словенія, № 31/08 та 9/11) та Законом Італійської Республіки № 88/2009 від 7 липня 2009 року, що імплементує Регламент (ЄС) № 1082/2006 про створення ЄОТС. Підготовка до створення ЄОТС розпочалася наприкінці 2009 року. Спочатку словенсько-італійська робоча група проаналізувала відповідне європейське та національне законодавство, після чого були проведені переговори щодо штаб-квартири, керівних органів, операційних процедур, а також розроблені установчий договір і статут. На початку 2010 року муніципальні ради всіх трьох муніципалітетів-засновників схвалили рішення про створення об'єднання, і вже 19 лютого 2010 року мери муніципалітетів-засновників офіційно підписали установчий договір ЄОТС в Гориції. Уряд Словенії схвалив ЄОТС у червні 2010 року, а уряд Італії – у травні 2011 року. 15 вересня 2011 року це об'єднання офіційно зареєстрували як юридичну особу. Відповідно до ст. 10 Статуту, ЄОТС має постійні комітети з наступних напрямків: транспорт, міське планування, енергетика, охорона здоров'я, культура і освіта та спорт. В останні роки ці комітети успішно співпрацювали з іншими програмами ЄС в рамках Interreg EUROPE (проект CYCLEWALK), двома проектами, що співфінансуються Асоціацією європейських прикордонних регіонів (AEBR), а також із проектом CB PUMP – «Транскордонний план громадської міської мобільності». Не менш успішною виявилася молодіжна волонтерська ініціатива «Interreg Volunteer Youth (IVY)», яку підтримує Асоціація європейських прикордонних регіонів (AEBR). Вона також залучає структури управління програми Interreg V-A «Італія-Словенія» і є частиною ширшої європейської ініціативи «Європейський корпус солідарності», започаткованої Європейською Комісією в 2017 році. IVY надає молодим європейцям віком від 18 до 30 років можливість брати участь на волонтерських засадах у транскордонних, транснаціональних або міжрегіональних програмах та пов'язаних з ними проектах. Бенефіціари програми Interreg можуть приймати волонтерів на період від 2 до 6 місяців.

За останні роки зменшилися економічні диспропорції між Італією та Словенією. За даними EUROSTAT, у 2024 році середньорічний дохід у Словенії був трохи вищим (33 081 євро), ніж в Італії (32 746 євро). Рівень зайнятості також вищий в Словенії, де також спостерігаються краща динаміка у сфері підприємництва та більш високий показник створення нових підприємств (10-12%) порівняно з Італією (8%). Проте темпи закриття підприємств в обох країнах схожі. Регіони Італії мають нижчу частку швидкозростаючих підприємств (6-8%) порівняно з іншими регіонами ЄС. Індекс RCI (що вимірює участь МСП в інноваціях) вищий за середній по ЄС у регіоні Фріулі-Венеція-Джулія та значно вищий у прикордонних районах Словенії. За даними EUROSTAT, Трієст і Середньословенський регіон мають найвищий ВВП на душу населення, а Приморсько-Нотранський – найнижчий. Усі регіони NUTS3 досягли зростання ВВП з 2016 по 2019 роки. Хоча за даними перепису 2011 року має місце зростання населення в прикордонній зоні, особливо на словенській стороні, дані

EUROSTAT за 2016 рік свідчать про скорочення населення і проблеми старіння по італійський бік кордону.

Серед інших більш згуртованих регіонів уздовж кордону, де близькість сприяє транскордонній взаємодії та взаємозалежності, можна назвати долину річки Соча та райони, сполучені з Удіне і Тарвізіо, Класичний карст (Сежана) та прибережний регіон Трієст-Копер. Класичний карст або плато Карст вважається функціональною зоною, як визначено в Територіальному пакеті, розробленому в контексті ініціативи Interact «Посилення територіальності в Interreg». Тому існує потреба у просуванні інтегрованих стратегій, спрямованих на зменшення маргіналізації малих центрів та підтримку поліцентричного розвитку. Таким чином, існує очевидна потреба в посиленні транскордонного співробітництва для зменшення диспропорцій у розвитку субрегіонів на прикордонних територіях, які часто спричинені прогалинами в інфраструктурному забезпеченні або іншими недоліками. Крім того, існує значний потенціал для використання транскордонних природоохоронних територій, як-от територія програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» в північній частині. Це може включати розвиток транскордонного карстового геопарку та ініціативи, пов'язані з інтегрованим управлінням прибережною зоною в північній функціональній зоні Адріатичного моря, де виникають спільні екологічні проблеми та проблеми розвитку.

Щодо проблем мовних меншин, італійська громада має право на освіту рідною мовою, а також на розробку відповідних освітніх програм та розвиток цієї освіти. В Італії діє кілька державних шкіл зі словенською мовою навчання (Трієст, Гориція та Удіне), а в Сан-П'єтро-аль-Натіzone є багатoproфільний державний інститут із двомовним викладанням словенською та італійською. Територія реалізації Програми характеризується наявністю культурних та мовних особливостей, включаючи італійську меншину, що проживає в регіоні Обално-Крашка в Словенії, та словенську меншину, що проживає по італійський бік кордону. Словенська меншина захищена законом Італії № 482/1999 і, зокрема, законом № 38/2001, а також регіональним законом № 26/2007. Італійська національна меншина користується привілеєм – безпосереднім захистом Конституції Республіки Словенія і має особливе право на викладання і навчання італійською мовою. По обидва боки кордону використовуються як італійська, так і словенська мови. За межами районів проживання мовних меншин ступінь двомовності варіює залежно від географії та вікових груп. Хоча мова часто стає певним бар'єром, двомовність – це цінний актив у прикордонному регіоні. Вона може сприяти працевлаштуванню та мобільності транскордонних працівників і підвищувати конкурентоспроможність на ринку праці. Двомовні транскордонні регіони мають значний потенціал. Транскордонні поїздки на роботу є поширеним явищем, чому сприяють місцеві пункти перетину кордону. Приблизно 3 000 людей щодня їздять на роботу (третина з Італії до Словенії, дві третини у зворотному напрямку), переважно приватним автотранспортом через обмежені можливості громадського транспорту та неузгодженість розкладів. Гнучкий громадський транспорт, що функціонує на вимогу, міг би вирішити цю проблему.

Серед спільних викликів у цьому регіоні – недостатня інтеграція між національними та регіональними системами, особливо щодо розвитку інфраструктури та рішень у сфері транскордонної мобільності. Крім того, сполучення з малонаселеними, периферійними або сільськими районами все ще розвинене недостатньо, а затори на дорогах продовжують створювати певні проблеми в контексті розвитку міської мобільності. Як наслідок, бажані зміни зосереджені на інвестуванні в сполучення з сільськими, прибережними та внутрішніми районами за допомогою гнучких, специфічних для кожної території рішень. Цьому також сприяє зміцнення транскордонного управління з метою покращення інтероперабельності та мультимодальності. Крім того, заохочується розвиток інноваційних систем мобільності, які підвищують доступність публічних послуг, в тому числі для підтримки туризму. Використання передового досвіду попередніх програмних періодів, а також інших програм ЄТС, може надати цінну інформацію для розробки рішень у сфері транскордонної мобільності. Продовження пілотних проєктів для тестування нових концепцій та оцінки сприйняття цих рішень громадянами може сприяти подальшому прогресу в цій сфері (ЄК, 2022).

Завдяки наявності мовних меншин і багатству культурної спадщини в минулому було реалізовано численні проєкти в цьому напрямку (наприклад, проєкти JEZIK/LINGUA, EDUKA, EDUKA2 тощо). Програма повинна продовжувати підтримувати ці ініціативи з метою покращення оцифрування колекцій, а також матеріальної та нематеріальної спадщини. Це забезпечить ширшу репрезентативність і безперешкодний доступ, навіть коли культурні заходи призупиняються, а також сприятиме збагаченню пропозиції для туристів. Не менш цінними є ініціативи, що сприяють двомовності та поглиблюють знання обох мов, адже вони можуть підвищувати можливості працевлаштування, сприяти кращому взаємному обміну та спрощувати доступ до публічних послуг.

Накопичений досвід підкреслив важливість морського співробітництва. У попередні програмні періоди було впроваджено декілька відповідних проєктів та ініціатив, зосереджених на «блакитному зростанні», інноваціях та співпраці між адміністраціями портів (проєкти SECNET, CLEAN BERTH, DURASOFT, GREEN HULL, TRETAMARA). Певну користь може забезпечити подальша співпраця з EUSAIR та проєктами програми Adrion (наприклад, Shipment, Impreco, Supair).

З огляду на потреби населення прикордонних територій та з метою покращення якості життя, доступність публічних послуг по інший бік кордону може залишатися ключовим напрямом для реалізації нових проєктів у наступному програмному періоді. З огляду на діяльність попередніх проєктів доцільно змістити фокус у бік покращення мовної доступності та цифровізації всіх пов'язаних із цим процедур.

Для вирішення проблем транскордонного регіону, спираючись на більш ніж 20-річний досвід європейського транскордонного співробітництва, партнери програми Interreg «Італія-Словенія» (2021-2017 роки) обрали високоінноваційний та комплексний напрямок діяльності. Загальний обсяг фінансування з боку ЄФРР на території реалізації програми Interreg «Італія-Словенія» на 2021-2027 роки

становив 70,8 млн євро. При цьому національне співфінансування обох країн становило 88,6 млн євро. Ці програми мають на меті поєднати масштабні стратегічні проекти з менш масштабними експериментальними проектами, використовуючи набутий досвід і підтримуючи проекти стандартного типу. Цей амбітний план, у разі успіху, може слугувати моделлю для України у сфері транскордонного співробітництва та імплементації Глави 22.

Таблиця 3: Підвищення складності інструментів за періодами реалізації програми Interreg V-A «Італія-Словенія»

Програмний період	Кількість проектів за типами	Загальна кількість проектів	Бюджет проекту
2007-2013	Стандартні – 71 Стратегічні - 16	87	136 млн євро
2014-2020	Стандартні – 43 Стратегічні – 10 Проекти CTN - 2	57	91,6 млн євро
2021-2027	Стандартні - 29 Стратегічні - 3 Капіталізація -25 Фонд малих проектів - 44 Напрямок «Люди для людей» - ще не відкритий	101*	

*Завдяки програмі «Люди для людей» кількість заходів може збільшитися до кінця програмного періоду.

Програма реалізує три напрямки стратегічного значення:

- 1) **Стратегічний проект ADRIONCYCLETOUT** спрямований на досягнення політичної цілі PO4 Європейського фонду регіонального розвитку – більш соціальна та інклюзивна Європа, що реалізує Європейський стовп соціальних прав. Цей проект спрямований на розвиток прибережного велосипедного маршруту Адріатичного моря в Італії (регіон Фріулі-Венеція-Джулія та Венето) і Словенії, сприяючи розвитку транскордонного туризму з акцентом на повільному туризмі та сталих практиках. Він покращить велосипедну інфраструктуру, сприятиме розвитку інтермодальних послуг та підтримуватиме включення маршруту до мережі EuroVelo. Проект також заохочує співпрацю постачальників туристичних послуг та підвищує місцеву конкурентоспроможність. Проект, який очолює регіон Фріулі-Венеція-Джулія, має бюджет у 3,5 млн євро і триватиме 36 місяців, починаючи з вересня 2022 року.
- 2) **Стратегічний проект POSEIDONE** спрямований на досягнення політичної цілі ЄФРР PO2 – більш «зелена» низьковуглецева економіка з поступовим переходом на нульовий рівень викидів вуглецю та стійка Європа шляхом сприяння чистому та справедливому енергетичному переходу, зеленим і блакитним інвестиціям, циркулярній економіці, пом'якшенню наслідків зміни клімату та адаптації до них, а також запобіганню та управлінню ризиками. Проект зосереджений на посиленні захисту біорізноманіття вздовж північного узбережжя Адріатики за допомогою зеленої та блакитної

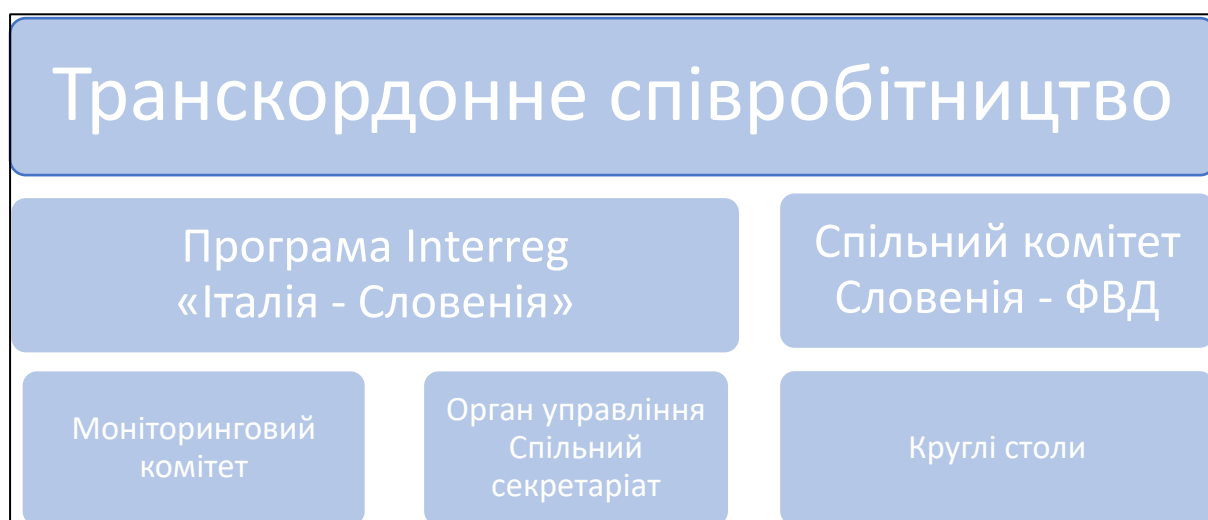
інфраструктури, планування сталого туризму і збереження ландшафтів. Ключові заходи включають спільну діяльність, спрямовану на пом'якшення наслідків зміни клімату, покращення біорізноманіття, зменшення забруднення та розробку кращих стратегій поводження з відходами. У рамках проєкту також буде розроблено транскордонну стратегію створення природоохоронних територій, яка сприятиме навчанню новим технологіям моніторингу та впровадженню пілотних заходів для захисту морських птахів і відновлення їхнього середовища. Проєкт під керівництвом VeGAL розпочався в січні 2023 року і триватиме 36 місяців. Його бюджет становить 3,5 млн євро.

- 3) **Стратегічний проєкт KRAS - CARSO II** сприяє досягненню політичної цілі ЄФРР РО4 – більш соціальна та інклюзивна Європа, що реалізує Європейський принцип забезпечення соціальних прав. Проєкт спрямований на сприяння сталому туризму та захисту культурної спадщини в транскордонному регіоні Класичного карсту шляхом створення Європейської групи територіального співробітництва (ЄГТС) Крас-Карсо. Проєкт зосереджується на створенні інтегрованих туристичних продуктів, використовуючи природні та культурні активи регіону за допомогою цифрових інструментів, як-от 3D-моделювання та віртуальна реальність. Основні заходи включають розвиток 200-кілометрової транскордонної мережі велосипедних і пішохідних доріжок, навчання місцевих провайдерів та залучення молоді до інновацій у сфері туризму. Проєкт, який очолює Агентство регіонального розвитку Карсту і Бркіні, стартував у січні 2023 року і має бюджет 3,5 млн євро.
- 4) **Стратегічний проєкт WALKofPEACE** – це проєкт, що співфінансується програмою Interreg «Італія-Словенія» на 2014-2020 роки і має бюджет у 2,8 млн євро. Спрямований на збереження і популяризацію спадщини Першої світової війни між Альпами та Адріатикою. Має на меті розвивати стійкі, орієнтовані на культуру туристичні пропозиції, які популяризують «Стежку миру» – історичний маршрут, що демонструє спадщину Першої світової війни. Проєкт, яким керує Фонд «Стежка миру в регіоні Соча», спирається на попередні напрацювання і має на меті включення спадщини Першої світової війни і Стежки миру у культурні маршрути Ради Європи та внесення у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Довгострокова мета полягає у створенні Європейської стежки миру, що з'єднає лінії фронту Першої світової війни по всій Європі.

3.1. Координаційний орган за межами транскордонної програми між країною і регіоном

Для кращої загальної координації діяльності в рамках програми транскордонного співробітництва передбачено такі структури: Моніторинговий комітет, який є єдиним органом прийняття рішень в рамках програми, Орган управління та Спільний секретаріат, які здійснюють поточну діяльність. Територія реалізації програми Interreg простягається від регіону Венето (провінція Венеція) до

Словенії, охоплюючи весь регіон Фріулі-Венеція-Джулія. У транскордонній зоні між Словенією та Італією також є додатковий орган співпраці, що діє поза структурами програми Interreg. Це Спільний комітет Словенія – регіон Фріулі-Венеція-Джулія (ФВД).

Спільний комітет створено у 2015 році з метою зміцнення безпосередніх контактів і співпраці між міністерствами та відомствами уряду Республіки Словенія та Регіональною радою Фріулі-Венеція-Джулія. У березні 2024 року Міністр закордонних і європейських справ Словенії Таня Файон разом із Президентом регіону Массіміліано Федрігою співголювали на 5-му засіданні Спільного комітету Словенія – Фріулі-Венеція-Джулія в Трієсті. За словами очільниці МЗС Словенії, такий вид співпраці сприяє покращенню та диверсифікації двосторонніх відносин між Словенією та Італією, а також має велике значення для двох меншин. Комітет проводить пленарні засідання і круглі столи, присвячені різноманітним питанням – зміна клімату в контексті управління водними ресурсами, тестування нових рішень в області енергопостачання, як-от зеленого водню, актуальність роботи над транскордонною цифровою інфраструктурою. У сфері сільського господарства, розвитку сільських територій, біоекономіки, збереження біорізноманіття та боротьби зі стихійними лихами співпраця зміцнюється завдяки оновленню Протоколу про транскордонне співробітництво між Словенією і регіоном Фріулі-Венеція-Джулія від 2006 року. Цей протокол присвячений питанням прогнозування, запобігання і взаємної допомоги у разі природних та інших катастроф. Нещодавно проведений круглий стіл з питань соціальної політики та охорони здоров'я розглядав питання надання невідкладної медичної допомоги і проблему старіння населення. Також проводяться й інші круглі столи – круглий стіл з питань сільського господарства; з питань економіки, досліджень та інновацій; меншин; культури й освіти і найменший з круглих столів – круглий стіл з питань праці, навичок та професійної підготовки.

Також одним із ключових напрямків є Північно-Адріатична воднева долина – стратегічний проєкт, спрямований на розвиток водневої екосистеми між Словенією та Італією. Він має на меті збільшити обсяги виробництва,

транспортування і використання «зеленого» водню, сприяючи співпраці між двома країнами для просування стійких енергетичних рішень і зміцнення «зеленої» економіки в регіоні.

3.2. Представництво етнічних меншин у муніципальних радах транскордонних двомовних громад Словенії та Італії

Відповідно до Конституції Словенії та інших законів, італійській і угорській громадам гарантовано право обирати принаймні одного депутата до словенського парламенту та місцевих рад на етнічно змішаних територіях, а також до всіх органів, які приймають рішення, що будь-яким чином можуть вплинути на життя меншини та її проблеми, таких як громадське телебачення, радіомовлення тощо.

Поточна ситуація із захистом меншин в Італії та Словенії визначається конституційними гарантіями, незалежно від кількості членів меншини. Ці гарантії ґрунтуються на принципі захисту історичних спільнот, що проживають у певних регіонах. Територіальна автономія не передбачена в обох країнах, на відміну від німецької меншини в Південному Тіролі (провінція Больцано) в Італії, де існує певна форма автономії.

У Словенії для меншин передбачені самоврядні громади, зазвичай організовані на муніципальному або регіональному рівні. Союз італійців, що залишився від колишньої Югославії, є юридичною особою, яка діє в Хорватії та Словенії на території від Кварнеру до північної Істрії. Італійська меншина в Словенії має гарантоване політичне представництво за ст. 80 Конституції Словенії, тоді як в Італії словенська меншина не має таких конституційних гарантій. Однак існує джентльменська угода в регіоні Фріулі-Венеція-Джулія, за якої ліві партії, як правило, висувують словенського представника на передній план, що дозволяє їм бути обраними до італійського Сенату.

У Словенії італійська меншина має право вето у парламенті на будь-які законодавчі ініціативи, що стосуються питань меншин. В Італії такого права немає. Статус офіційної мови надано італійській меншині в Словенії, тоді як в Італії словенська мова є офіційною лише в регіоні Фріулі-Венеція-Джулія та деяких муніципалітетах, як це передбачено Лондонським меморандумом, Озімським договором і законами № 482/1999 і № 38/2001. У цих регіонах словенська мова може використовуватися в адміністративних процедурах.

Обидві країни забезпечують подібні гарантії в судових процесах: Словенія гарантує це право в Конституції 1991 року, а Італія визнала його після рішення Конституційного суду 1992 року. Однак в обох країнах ведення судочинства виключно мовами меншин неможливе. В Італії влада не зобов'язана використовувати мову меншини на офіційних заходах, тоді як у Словенії, особливо у двомовних регіонах, вітатися з людьми мовою меншини, незалежно від їхньої політичної приналежності, є стандартною практикою.

В Італії прапор меншини вивішують у двох муніципалітетах, де це дозволено місцевими статутами. У Словенії вивішування прапора меншини у двомовних регіонах є обов'язковим за законом. В обох країнах державою фінансуються регулярні радіо- і телепередачі мовами меншин. Окрім того, в обох країнах є дитячі садки та початкові школи виключно мовою меншин. У Словенії вивчення мови меншин є обов'язковим у початкових і середніх школах у двомовних регіонах, на відміну від Італії. Обидві країни також підтримують періодичні видання меншин і діяльність культурних та інших організацій меншин (Bajcs, 2004).

3.3. Синергія з іншими програмами та макрорегіональними стратегіями

Транскордонна територія є об'єктом макрорегіональних стратегій EUSAIR та EUSALP. Крім того, Словенія включена до Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EUSDR), що також охоплює Україну.

Можна розглянути кілька потенційних варіантів взаємодії та синергії зі стратегією EUSALP, зокрема:

- зосередження уваги на віддалених та сільських територіях;
- управління водними ресурсами, ґрунтами та річками;
- питання молоді та людей похилого віку;
- якість життя громадян.

Іншими потенційними напрямками транскордонної синергії можуть бути енергетичний перехід, сталий розвиток мобільності, цифрові інновації, управління природними ризиками. Програма Interreg на 2014-2020 роки вже має цінні приклади проєктів, які можуть бути адаптовані для України з метою покращення догляду за людьми похилого віку (CROSSCARE 2.0⁵), підтримки енергетичної та кліматичної політики (SECAP⁶), розвитку мультимодальних сполучень (велосипедний шлях Adriabike - INTERBIKE II⁷) і сприяння культурному взаєморозумінню між меншинами (проєкт «Мультикультурна подорож між Італією та Словенією крізь призму меншин» (PRIMIS)⁸).

До того ж, певними моделями можуть слугувати багато проєктів, представлених у другому тематичному звіті про цілі Європейського зеленого курсу.

Ідеї сталого розвитку мобільності добре реалізовані проєктами Альпійського простору «Стала мобільна поведінка в Альпійському регіоні» (SaMBa)⁹ та «Екосистема мобільності для низьковуглецевого та інноваційного переходу на нові види транспорту в Альпах» (MELINDA)¹⁰. Ці проєкти намагаються вплинути на поведінку мандрівників, заохочуючи їх переходити до сталих видів транспорту.

⁵ <https://www.ita-slo.eu/sl/crosscare-20>

⁶ <https://2014-2020.ita-slo.eu/en/secap>

⁷ <https://2014-2020.ita-slo.eu/en/inter-bike-ii>

⁸ <https://2014-2020.ita-slo.eu/en/primis>

⁹ <https://www.alpine-space.eu/project/samba/>

¹⁰ <https://www.alpine-space.eu/project/melinda/>

Крім того, два проекти Альпійського простору безпосередньо стосуються теми циркулярної економіки: «Впровадження системи циркулярної економіки в Альпійському просторі для досягнення низьковуглецевих цілей» (GREENCYCLE)¹¹ та «Цифрові технології як засіб сприяння переходу до циркулярної економіки для МСП в регіоні Альпійського простору» (CYRCULAR 4.0)¹².

Існує потенційна синергія зі стратегією EUSAIR, зокрема:

- морський фокус: море і морські регіони, зв'язок між морем і сушею, сталий розвиток мобільності, управління морським транспортом і «блакитне зростання»;
- якість довкілля та туризм: збереження та відновлення прибережних водно-болотних угідь, карсту, луків і пасовищ.

Процес спрямування стратегії EUSAIR на досягнення певних спільних цілей реалізується за допомогою флагманських проектів.

Таблиця 4 : Флагманські проекти стратегії EUSAIR

№	Назва флагманського проекту	Скорочена назва
ТЕМАТИЧНА ЦІЛЬОВА ГРУПА (ТЦГ) № 1 - БЛАКИТНА ЕКОНОМІКА		
1.1	Діяльність з диверсифікації риболовного туризму та іхтіотуризму в Адріатико-Іонічному регіоні	FishTourAIR
1.2	Оцінка свіжості та автентичності нерушливими методами в режимі реального часу для збільшення доданої вартості риби, виробленої в Адріатико-Іонічному макрорегіоні	AimFrish
1.3	Стале пакування риби та морепродуктів на основі морських біоресурсів	SeaSusPack
1.4	Вплив антропогенного навантаження та зміни клімату на харчову та комерційну цінність двох малих пелагічних видів риб, що мають важливе значення для рибного промислу в Адріатико-Іонічному регіоні: Біорізноманіття та потік енергії від екосистеми до кінцевого продукту	EURYNOME
1.5	Розробка економічно ефективної системи спостережень, пристосованої до потреб аквакультури, з віддаленим доступом, даними в режимі реального часу та можливостями прогнозування	AMOS
TSG 2 – СПОЛУЧЕННЯ РЕГІОНУ		
2.1	Генеральний план транспортного сполучення Адріатико-Іонічного регіону - Морський вимір	AIM-TI – Морський вимір
2.2	Генеральний план транспортного сполучення Адріатико-Іонічного регіону - Наземна та повітряна доступність	AIM-TI – Наземна та повітряна доступність

¹¹ <https://www.alpine-space.eu/project/greencycle/>

¹² <https://www.alpine-space.eu/project/circular4-0/>

2.3	Генеральний план енергетичних мереж Адріатико-Іонічного регіону	
2.4	Дорожня карта до енергетичного обміну EUSAIR та Центру торгівлі природним газом	

TSG 3 – ЯКІСТЬ ДОВКІЛЛЯ		
3.1	Сприяння сталому зростанню Адріатико-Іонічного регіону шляхом впровадження Протоколу інтегрованого управління прибережними зонами (ICZM) та Морського просторового планування (MSP), а також сприяння Спільним регіональним рамкам (CRF) Барселонської конвенції щодо ICZM та належному моніторингу та управлінню морськими природоохоронними територіями	ICZM та MSP
3.2	Захист та покращення природних наземних оселищ та екосистем	PET HAB ECO
3.4	Розробка та впровадження Адріатико-Іонічного субрегіонального плану дій у разі розливу нафти	ASOSCoP
TSG 4 – СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИЗМУ		
4.1	Зелений туризм у Адріатико-Іонічному регіоні – підтримка розвитку та доступу до ринку відповідальних і сталих туристичних напрямків та діяльності МСП в регіоні EUSAIR	Green Mapping = TG_AIR
4.2	Освіта для інтегрованого управління напрямками сталого туризму	DES_AIR
4.3	Дослідження попиту на культурний туризм в Адріатико-Іонічному регіоні	CulTourAIR
4.4	Підготовка планів управління напрямками для круїзних маршрутів в Адріатико-Іонічному регіоні	CruiseAIR
4.5	Модель управління туризмом на культурних маршрутах Адріатико-Іонічного регіону: Можливість для регіону EUSAIR	AIR Cultural Routes
4.6	Стратегія та рішення для інтегрованого смарт-управління туристичними маршрутами в Адріатико-Іонічному регіоні на основі множинних інтелектуальних систем (MIQS).	AIR PRODEST STRATEGY (MIQS)
4.7	Діджиталізація та мережа міст зі спадщиною рибної промисловості в EUSAIR	Living the Sea 4.0

Стратегія Дунайського регіону охоплює широке коло питань, поділених на чотири основні напрямки та дванадцять пріоритетних сфер. Кожна пріоритетна сфера управляється щонайменше двома країнами.

Напрямок 1:

- Мобільність на водних шляхах
- Мобільність залізничного, автомобільного та повітряного транспорту
- Стала енергетика
- Культура і туризм

Напрямок 2:

- Якість води
- Екологічні ризики
- Біорізноманіття, ландшафти, якість повітря та ґрунту

Напрям 3:

- Суспільство знань
- Конкурентоспроможність підприємств
- Люди та навички

Напрям 4:

- Інституційна спроможність та співпраця
- Безпека

На відміну від EUSAIR та EUSALP стратегія EUSDR більш досконала, особливо з точки зору інтеграції в інші механізми. Цей процес спрямований на посилення впливу програми через покращення співпраці та координації, одночасно надаючи необхідні інструменти для досягнення цілей макрорегіональних стратегій. Такий підхід дозволить бенефіціарам фондів ЄС досягати кращих результатів, сприяючи досягненню стратегічних цілей та флагманських ініціатив, викладених у звіті Європейської Комісії за 2020 рік про реалізацію MPC. Регламент про спільні положення для структурних та інвестиційних фондів ЄС (2021/1060 від 24 червня 2021 року) у ст. 17 про зміст програм передбачає, що кожна програма повинна містити:

1. стислий виклад основних викликів, з урахуванням макрорегіональної стратегії і стратегії розвитку морських басейнів, де держави-члени та регіони беруть участь у їх реалізації;
2. відповідні типи дій для кожної конкретної цілі та очікуваний внесок програми у досягнення цих цілей, а якщо доречно – у цілі макрорегіональної стратегії і стратегії розвитку морських басейнів.

Оскільки пріоритети національних/регіональних програм політики згуртування значною мірою узгоджуються з пріоритетами MPC, ці програми можуть і повинні більш ефективно працювати пліч-о-пліч з MPC з метою досягнення взаємних переваг як для стратегій, так і для самих програм:

- Мережі органів управління всіх фондів повинні бути створені для всіх чотирьох MPC.
- Доцільно включити ключових виконавців MPC до складу моніторингових комітетів програм.
- Виділення (асигнування) бюджету, тобто певного відсотку своїх коштів на MPC.
- Цільові конкурси проєктів, що підтримують MPC.
- Конкретні критерії відбору (наприклад, бонусні бали) для проєктних пропозицій, що сприяють реалізації MPC.

- Маркування проєктів, що мають вплив на MPC.
- Включення цілей MPC у формі короткого списку тематичних напрямів в угоди про партнерство та операційні програми.
- Синхронізація конкурсів (кілька конкурсів оголошуються паралельно в декількох країнах, при цьому кожна країна-партнер застосовує власні правила та фінансування, але фокус і заходи, що отримують підтримку, терміни та тривалість проєктів є однаковими для всіх країн).
- Реалізація заходів, що сприяють досягненню цілей MPC за межами країни-члена ЄС, в тому числі за межами ЄС, за умови, що така діяльність сприяє досягненню цілей конкретної програми та MPC.
- Національні конкурси з капіталізації синергії для підтримки результатів проєктів транснаціонального співробітництва та MPC.
- Механізм початкового фінансування для фінансування проєктів, що мають стратегічне значення для MPC.

Триває робота над включенням пріоритетів MPC у відповідні програми фінансування ЄС на 2021-2027 роки.

3.4. Стратегічні рекомендації щодо двостороннього скринінгу в рамках підготовки до переговорів за Главою 22

Глава 22 щодо процесу вступу до ЄС зосереджена на політиці регіонального розвитку та згуртованості, що є наріжним каменем зобов'язань ЄС щодо сприяння збалансованому економічному, соціальному і територіальному розвитку. Для України приведення системи регіонального розвитку у відповідність до вимог ЄС має вирішальне значення для просування інтеграційних зусиль. Представлені нижче стратегічні рекомендації окреслюють практичні кроки для підготовки до двостороннього скринінгу за Главою 22:

- **Приведення стратегій фінансування у відповідність до стандартів ЄС**
Україна має узгодити Державну стратегію регіонального розвитку (ДСРР) з вимогами ЄС, щоб забезпечити ефективну участь у програмах, які фінансує ЄС. Зокрема, доцільно оптимізувати використання фондів ЄС і застосовувати фінансові інструменти ЄС, зокрема фонди територіального співробітництва, для підтримки розбудови потенціалу, розвитку інфраструктури та інституційних реформ, включаючи підтримку етнічних меншин. Транскордонне співробітництво може бути особливо ефективним у політиці щодо меншин, як можна побачити на прикладі Словенії та Італії. Ініціативи в рамках Європейського територіального співробітництва (ЄТС), які зосереджені на програмах Interreg та макрорегіональних стратегіях (наприклад, Стратегія Дунайського регіону), можуть стати ключовими факторами успішного узгодження з політикою ЄС. Для

проведення заходів у цьому напрямку необхідно посилити потенціал публічного та приватного секторів. Слід розробити цільові навчальні програми для посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань політики згуртування ЄС, функціонування торгово-промислових палат, механізмів фінансування та управління проєктами.

- **Зміцнення місцевого самоврядування та партнерства**

Інституційна підтримка має вирішальне значення на всіх рівнях. Партнерство з інституціями ЄС може забезпечити технічну допомогу для реформ регіонального та місцевого врядування. Необхідно розвивати потенціал посадових осіб публічного та приватного секторів, а також посередників, таких як торгово-промислові палати та економічні асоціації, в тому числі організації, що представляють етнічні меншини. Доцільно надавати пріоритет передачі практичних знань для розвитку навичок, необхідних для розробки та реалізації проєктів, що відповідають вимогам ЄС. Як показав досвід транскордонного регіону Італія-Словенія, державно-приватне партнерство має важливе значення для успішного освоєння коштів ЄС. Потрібно створити координаційні органи для сприяння співпраці між економічними операторами, регіональними органами влади та громадянським суспільством, включаючи асоціації етнічних меншин, з метою просування ініціатив сталого розвитку.

- **Поглиблення регіональної інтеграції та співробітництва**

Дедалі більш активна участь України в програмах Interreg і макрорегіональних стратегіях створює міцний фундамент для транскордонного і транснаціонального співробітництва. Для цього важливо документувати і поширювати кращі практики успішних проєктів територіального співробітництва, таких як європейські об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС) та транскордонні ініціативи, як-от програма Interreg «Італія-Словенія».

- **Використання досвіду програми Interreg «Італія – Словенія»**

Програма Interreg 2021-2027 є прикладом ефективної транскордонної співпраці в таких сферах, як захист довкілля, культурна спадщина та інноваційне економічне зростання. Партнерство за цими напрямками має цінний досвід, який Україна може взяти на озброєння для розбудови потужних транскордонних мереж. Можна використовувати різноманітний спектр інструментів фінансування ЄС, зокрема стратегічні, стандартні, малі проєкти та проєкти ITI. ЄОТС GO – приклад успішної транскордонної співпраці між Горицією, Новою Горицею та Шемпетером-Вртойбою – демонструє, як інтегроване управління може стимулювати спільний розвиток у таких сферах, як мобільність, туризм та державні послуги. Україна може перейняти цей досвід для зміцнення регіональної згуртованості та вирішення місцевих проблем.

- **Сприяння інноваціям у сфері регіонального розвитку та зміцнення культурно- економічних зв'язків**

Доцільно вивчати інноваційні моделі управління та партнерства, такі як ЄОТС GO. Доречно використовувати механізми співпраці для подолання історичних розбіжностей, одночасно сприяючи взаємному економічному зростанню та

культурному взаєморозумінню. Складна історія регіону, позначена змінами кордону та соціально-політичною динамікою, підкреслює важливість примирення і співпраці. Необхідно вирішувати питання спадщини, розвиваючи платформи для діалогу, які сприятимуть врегулюванню історичних претензій і просуватимуть єдине бачення регіонального розвитку. Доцільно використовувати доступність прикордонних регіонів для створення мостів між громадами, сприяючи транскордонній мобільності, торгівлі та зайнятості.

- **План дій та моніторинг**

У цьому документі наведено кілька прикладів того, як Україна може інтегрувати свою ДСРР до рамок політики згуртування ЄС для сприяння транскордонному співробітництву. Для забезпечення ефективної імплементації Україна повинна створити механізми моніторингу для оцінки прогресу в дотриманні стандартів ЄС. Переймаючи досвід успішних ініціатив, таких як програма Interreg «Словенія-Італія» та ЄОТС GO, Україна може прискорити процес вступу до ЄС і стимулювати сталий регіональний розвиток, посилюючи соціально-економічну згуртованість як всередині країни, так і з сусідніми країнами-членами ЄС.

4. ВИВЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СПІВПРАЦІ МІЖ ГРОМАДАМИ З ЕТНІЧНИМИ МЕНШИНАМИ В СЛОВЕНІЇ ТА ІТАЛІЇ І ЇХНІМИ ПОТЕНЦІЙНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ

4.1. Річка Надіжа, що протікає через Словенію та Італію, з'єднує долину Надіжа в Словенії з долиною Резія в Італії.

Долина Резія – це 20-кілометрова долина перед Альпами на північному сході регіону Фріулі-Венеція-Джулія, яку перетинає притока Резія, що впадає в річку Бела. На сході долина межує з гірським масивом, найвищою точкою якого є гора Канін (2587 м), яка позначає італійсько-словенський кордон. Австрійський кордон знаходиться всього в 10 - 20 км. Валь-Резія, одна з наймальовничіших альпійських долин, розташована в провінції Удіне. Долиною протікає річка Торренте-Резія, яка бере початок біля підніжжя гори Канін, відокремлюючи Альпи від Юлійського Передгір'я, і сягає словенського кордону. Ця територія охоплює муніципалітет Резія (Rošajanskë Kumün), який у 2016 році приєднався до новоствореного Міжмуніципального союзу долин Залізної та Канальної долин¹³ (раніше входив до складу провінції Удіне) в межах автономного регіону Фріулі-Венеція-Джулія. Цей союз може бути потенційним партнером громад Чернівецької (Буковина), Івано-Франківської (Верховина) та Закарпатської (Рахів) областей України. Досліджені кейси зосереджені на гірській місцевості з багатими народними традиціями та проблемами збереження культури. Мешканці Резії намагаються збалансувати економічний розвиток із збереженням культури та довкілля. За останні 20-30 років демографічна динаміка була негативною. Резія

¹³ <https://www.geoparcoalpicarniche.org/en/partners/unione-territoriale-intercomunale-canal-del-ferro-val-canal/>

межує зі словенськими муніципалітетами Кобарид і Бовец, а також з італійськими муніципалітетами К'юзафорте, Бардо, На Білі і Пуш'я-Вас. Резія розташована приблизно за 54 км від Гориції та приблизно за 35 км від Удіне. Зі Словенії до нього найлегше дістатися через прикордонні переходи Ратече або Уча. За даними 2004 року, в Резії проживає 1 244 жителі, а її площа становить 119 км². У Резії проживає словенськомовна громада з виразним резіянським діалектом і сильною ідентичністю меншини. Історична територія розселення словенської мовної спільноти визнана і захищена національними законами № 482/1999 і 38/2001, а також регіональним законом 26/2007.¹⁴

Окрім мовного та культурного значення, найбільш вражаючою особливістю долини є її природна краса. Розташована в зеленій улоговині, вона вражає пейзажами із засніженими вершинами Каніну і є частиною Юлійського преальпійського регіонального природного парку (Parco naturale delle Pre-Alpi Giulie), створеного в 1996 році на території приблизно 100 км². Долину варто відвідати, щоб безпосередньо познайомитися з місцевими жителями, а також щоб дослідити одну з найприголомшливіших альпійських долин. З величними вершинами, звивистими стежками та лісом площею 23 000 гектарів Валь-Резія вражає своєю природною красою. Ця давня слов'янська долина з цікавими легендами та мальовничими озерами надихає на численні екскурсії. Багате біорізноманіття регіону, що налічує понад 1 200 видів тварин і рослин, та його культурна спадщина, що представлена історичними пам'ятками і традиційними звичаями, роблять цей регіон привабливим місцем для туристів.

Звідси можна легко дістатися до озера Фузіне, що пропонує захопливі екскурсії, або дослідити дивовижні гори Валь-Сайсера. У сусідніх прикордонних районах, колись гірничодобувному регіоні, в печері дель Преділ зараз знаходиться Музей гірничих традицій. 2-кілометрова мінеральна стежка, частково залізнична, частково пішохідна, веде до приголомшливого озера Преділ, розташованого серед гір. Це мальовниче озеро, до якого можна дістатися каяком або вітрильником, є затишним куточком.

Любителі спорту можуть насолодитися альпінізмом, скелелазінням, рафтингом і каякінгом у Валь-Резії. Складний 10-кілометровий маршрут з градієнтом 18% для гірських велосипедів стартує з Селла Невеа (асфальт і бездоріжжя). Найвища точка знаходиться на розвилці перед притулком Ді Бразза, а далі – захоплюючий спуск через масив Канін.

Крім того, можна дослідити Альпійські хатини Форні-ді-Сопра, пройшовши 21 км ґрунтових доріг через ліси, муловими стежками та через луки в Доломітових Альпах.

¹⁴ Словенська меншина проживає в таких муніципалітетах провінції Удіне: Тарвізіо, Набор'єт-Овчавас, Резія, Бардо, Тіпана, Неме, Ахтен, Фойда, Прапотно, Шпетер, Подутана, Середне, Гремек, Дрека і Чівідале.

Любителів каное і рафтингу приваблює Валле-дель-Ізонцо-Соча (прикордонна річка між Словенією та Італією).¹⁵ Карбонатні породи і дощі створили тут найбільшу концентрацію диких прірв і тріщин, водоспадів, глибоких впадин, наповнених кришталевою водою, та природних обривистих схилів. Однак збереження природного стану річки та розвиток туризму ставить виклики, які вимагають скоординованих зусиль по обидва боки кордону. З іншого боку, у Форні-ді-Сопра та Селла-Невеа є численні місця для скелелазіння, найвища стіна (2 000 м) знаходиться на горі Монте-Кампаніле (у Валь-Монтанаї). У Селла-Невеа є парк пригод. Окрім того, Прато у Валь-Резія ідеально підходить для прогулянок, трекінгу або походів мальовничими стежками Юлійського преальпійського природного парку. Тут є безліч можливостей для екскурсій та неспішних прогулянок, особливо в напрямку Альпійських хатин, де туристи можуть спостерігати за роботою місцевих ремісників та купувати смачні сири і вершкове масло. Віа-дель-Малге – стежка, позначена коричневими знаками, – починається в Прато-Карніко, однак має різні точки, в яких мандрівники можуть вийти на неї. Туристи можуть зупинитися на ночівлю у традиційних «casere» (гірських хатинах) вздовж маршруту. Регіон Фріулі-Венеція-Джулія славиться своїми кулінарними шедеврами, особливо сиром Монтазіо. Цей твердий сир виробляють на пасовищах регіону, зокрема навколо Джоф-ді-Монтазіо, з 13 століття. Лише у 13 столітті вдосконалені технології, розроблені монахами з абатства Моджо Удінезе, призвели до того, що сир почали виробляти на рівнинах. Прейскурант, датований 1775 роком, свідчить, що Монтазіо вже продавався поряд з Прошутто ді Сан-Даніеле. Кожне з п'яти головних сіл долини має центр, оточений традиційними кам'яними та дерев'яними будівлями. Варто відвідати етнографічний музей Museo etnografico della gente della Val Resia, розташований у будівлі Casa Buttolo Ploc. Долина ідеально підходить для вивчення місцевої історії. У селі Шпетер музей SMO пропонує унікальний погляд на культурний ландшафт, що простягається від Юлійських Альп до Трієстської затоки. Цей інноваційний музей фокусується на розповіді історій, а не на презентації традиційних колекцій артефактів. Музей SMO співфінансувався проектом JEZIK-LINGUA в рамках Операційної програми транскордонного співробітництва «Італія-Словенія» на 2007-2013 роки, за підтримки Європейського фонду регіонального розвитку та національних фондів. Для сталого дослідження цих музеїв можна скористатися транскордонним кільцевим автобусним маршрутом, який з'єднує більшість згаданих громад у Словенії та Італії.

Ще однією важливою річкою в прикордонному регіоні є Надіжа-Натіссоне, яка бере свій початок в Італії. Річка протікає через Словенію приблизно 12 км, а потім повертається до Італії. До села Седло вона в'ється вузькою долиною з порогами і глибокими басейнами. За Робичем річка тече широкою гравійною долиною і місцями зникає під шаром власних глибоких гравійних наносів. Потім перетинає кордон у північно-східному регіоні Італії – Фріулі і стає великою притокою річки Торре, а згодом впадає у річку Ізонцо-Соча. Річка багата на різні види риб, включаючи форель, харіус, бабець європейський та численні популяції

¹⁵ Відома своїми кришталево чистими водами, унікальними екосистемами та мальовничою красою, особливо у верхній частині.

коропоподібних видів. Серед інших видів риб – адріатичний головень, італійський вусань, *Leuciscus souffia muticellus*, *Barbus meridionalis caninus*, звичайний гольян та італійський рак (*Austropotamobius italicus*). Річка Надіжа утворила глибокі долини, в одній з яких знаходиться знаменитий міст Наполеона, яким його армія у 18 столітті просувалася до Каринтії. Нинішній міст був побудований після Першої світової війни на залишках первісної споруди.

Канін-Селла-Невеа – це транскордонний гірськолижний курортний регіон, розташований на кордоні Словенії та Італії. Відомий своїми гірськолижними трасами, цілорічними рекреаційними можливостями та приголомшливими видами на Юлійські Альпи, цей унікальний регіон демонструє переваги транскордонного співробітництва в управлінні ресурсами, туристичною інфраструктурою і збереженні довкілля. Гірськолижний курорт Канін-Селла-Невеа – це 30 км гірськолижних трас і 5 км санних доріжок. Як єдиний словенський гірськолижний курорт на висоті понад 2 000 м, він має значний потенціал для транскордонного туризму та економічного розвитку. Однак словенська частина курорту була закрыта у 2024 році через адміністративні та політичні проблеми. Незважаючи на свій потенціал, проєкт не отримав необхідної політичної та адміністративної підтримки. Крім того, курорт ще не скористався наявними можливостями транскордонного фінансування ЄС. Коли він запрацював, з'єднаний між собою гірськолижний курорт приваблював відвідувачів з усього регіону. На жаль, єдиний квиток було запроваджено лише у 2022 році, через тринадцять років після першого з'єднання у 2009 році. Цей транскордонний гірськолижний курорт, з'єднаний завдяки фінансуванню ЄС, може слугувати прикладом для натхнення потенційних проєктів в Україні.

4.2. Карстовий регіон між Італією та Словенією – Сежана (Словенія) та його транскордонне співробітництво з Італією

Карстовий регіон, відомий як Kras (Крас) словенською та Carso (Карсо) італійською, є особливим геологічним і культурним регіоном, розташований на словенсько-італійському кордоні. Це вапнякове плато простягається вздовж східного кордону регіону Фріулі-Венеція-Джулія, від Гориції до Істрії, охоплюючи Трієст. Відомий своєю карстовою топографією, регіон вирізняється дивовижними вапняковими скелями, печерами, підземними річками та природними джерелами. Карстовий регіон в Італії включає двомовні муніципалітети, які забезпечують захист меншин за італійським законодавством: Дуїно Аурізіна/Девін Набрежіна, Монрупіно/Репентабор, Муджія/Мільє, Сан-Дорліго-делла-Валле/Доліна, Сгоніко/Згонік, Трієст/Трст, Добердо-дель-Лаго/Добердоб, Саградо/Заграй, частина муніципалітету Монфальконе/Тржич, Фольяно-Редипулья/Фольян-Средипольє, Савонья-д'Ізонцо/Соводне та Ронкі-дей-Легіонарі/Ронке.

Сежана – муніципалітет Словенії з населенням 13 500 мешканців – є ключовим міським центром у самому серці Карстового плато. Сусідні італійські муніципалітети Трієст (200 000 мешканців) та Дуїно-Аурізіна (8 500 мешканців) також мають вирішальне значення для транскордонного співробітництва в цьому регіоні. У Словенії муніципалітети в транскордонній зоні Карстового регіону

включають Хрпелъє - Козіна, Дівача, Комен і частину Мірен - Костаньєвіца. Ці райони не мають значної кількості італомовного населення, оскільки італійці не були настільки присутні в неміських районах, і більшість з них виїхали після встановлення кордону в 1954 році, як зазначено в Лондонському меморандумі. Українським регіоном, найбільш схожим на італо-словенський карстовий регіон, зокрема Сежану, є Карпати, зокрема Закарпатська область на південному заході України та Львівська область. Історично транскордонний карстовий регіон між Словенією та Італією був центром культурного й економічного обміну. Сьогодні він слугує стратегічним транспортним коридором, що з'єднує Центральну Європу з Середземномор'ям. Важливі транспортні шляхи регіону сприяють розвитку торгівлі, туризму та зв'язку між Словенією, Італією та іншими європейськими регіонами. Ключові компоненти транспортної інфраструктури включають:

- Залізничне сполучення: Залізнична лінія Трієст-Сежана є важливим транскордонним сполученням, що полегшує вантажні перевезення між адріатичними портами Трієст і Копер та внутрішньою Європою.
- Автомобільне сполучення: Дорожнє сполучення та переходи між двома країнами мають важливе значення для регіонального сполучення.
- Портова інфраструктура: Порти Трієст і Копер, разом зі своєю внутрішньою портовою інфраструктурою, відіграють життєво важливу роль у регіональній та міжнародній торгівлі. Через брак місця розширення цих портових об'єктів є обмеженим, що робить внутрішні портові споруди критично важливими для ефективної роботи.

Італійська автомагістраль А3 з'єднується зі словенською швидкісною автомагістраллю Н4, створюючи прямий маршрут для руху автотранспорту. Цей дорожній коридор, разом із залізницею, має вирішальне значення для комерційних перевезень і набув особливого значення завдяки зростанню обсягів транскордонної торгівлі. Близькість Словенії до цих маршрутів дозволяє її логістичним компаніям отримувати вигоду від морських сполучень через порти Трієст і Копер, що полегшує торгівлю по всій Європі.

Завдяки підтримці ЄС на транскордонній території в Сежані створено великий логістичний хаб, який включає митне оформлення, транспорт, складування, транскордонні перевезення тощо. З італійського боку, Інтерпорт Трієст-Фернетті знаходиться всього за 18 км від порту Трієста і за 30 км від аеропорту Ронкі-дей-Леджонарі, зі зручним автомобільним та залізничним сполученням з Венецією, Австрією і Німеччиною. Заснований у 1972 році, він перетворився на ключовий термінал, що займає 350 000 м² зі складами, автостоянками та офісними приміщеннями. Він також з'єднаний зі Словенією залізничним сполученням до Вілла-Опіцина, що забезпечує доступ до країн Східної Європи.

Зі словенської сторони в Сежані поблизу основних автомагістралей і портів розташований LOG CENTER ADRIA – індустріальний парк площею 334 300 м², який має стратегічне значення. Він слугує розподільчим центром для

логістичного бізнесу, автомобільної промисловості та сектору електроніки. Крім того, термінал Adria Terminali в порті Копер площею 85 000 м² інтегрований у залізничну мережу, що з'єднує регіон з основними транспортними вузлами. Разом ці об'єкти формують ключовий логістичний центр між Грацом і Венецією.

Логістичні центри та транспортні коридори розташовані в транскордонному карстовому регіоні, який також є унікальним і досить вразливим. Для вирішення цих проблем було реалізовано кілька проєктів, в тому числі стратегічний проєкт KRAS-CARSO. Цей проєкт, співфінансований Європейським фондом регіонального розвитку та національними фондами в рамках Програми транскордонного співробітництва «Словенія-Італія» на 2007-2013 роки, був завершений у березні 2014 року. Проєкт KRAS-CARSO, спрямований на стале управління природними ресурсами та зміцнення територіальної згуртованості, реалізовувався в Карстовому регіоні. Він сприяв стійкій інтеграції цієї унікальної транскордонної території між Словенією та Італією і був спрямований на реалізацію заходів, які сприяють сталому управлінню природними ресурсами та територіальній згуртованості за допомогою транснаціональних стратегій. Були розроблені практичні рекомендації для місцевих державних адміністрацій цього регіону (муніципалітети Словенії та Італії) для встановлення єдиних критеріїв просторового планування й управління природними ресурсами (Дослідження просторового планування в Карсті, Комплексний стратегічний план розвитку Карсту, Загальні рекомендації для просторових імплементаційних актів в муніципалітетах Карсту, Керівництво з енергозбереження в державних установах у Карсті, Дослідження Карсту, Керівництво з управління природними територіями в Карсті, Техніко-економічне обґрунтування створення геопарку в Карсті). Усі ці напрацювання поєднують охорону природи та екологічної спадщини з потребами соціально-економічного розвитку і покращення якості життя місцевого населення. 16 партнерів проєкту¹⁶ разом з провідним партнером – муніципалітетом Сежана – дбають про якісне та ефективне управління і видимість проєкту. Програма Interreg «Італія-Словенія» на 2021-2027 роки включає стандартний проєкт KRAS-CARSO II. Цей проєкт спрямований на створення Європейської групи територіального співробітництва (ЄОТС) Крас-Карсо для управління транскордонним туризмом, а також фінансування й управління Глобальним геопарком ЮНЕСКО Крас-Карсо¹⁷. Для досягнення цієї мети головний партнер, Агентство розвитку регіону Карст і Бркіні, тісно співпрацюватиме з усіма муніципалітетами, включаючи муніципалітети, які не є партнерами, з метою створення спільної структури управління для всієї транскордонної зони Карстового регіону.

5. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ВИСНОВКИ

Захист прав словенської меншини в Італії розпочався у другій половині 19 століття під впливом загальноєвропейських політичних змін після революцій 1848 року. **Об'єднання Італії в 1866 році, в результаті якого були анексовані**

¹⁶ <https://www.krascarso-carsokras.eu/en/project-description/partners>

¹⁷ <https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks/about>

регіони зі значним словенським населенням, як-от Істрія, призвело до подальшої маргіналізації словенської меншини. Незважаючи на ці виклики, словенці продовжували відстоювати свої права та культуру. **Після Першої світової війни**, коли частини Словенії були включені до складу Італії, ситуація для **словенської меншини дедалі погіршувалася**. За фашистського режиму Муссоліні (1922) була запроваджена жорстка політика, що призвела до закриття словенських шкіл, заборони публікацій словенською мовою та переслідувань за використання мови. У цей період також спостерігалася значна еміграція, адже люди рятувалися від репресій. **Складна ситуація навколо Трієстського питання розвивалася протягом кількох десятиліть після Другої світової війни**, коли доля міста Трієст та його околиць стала спірним питанням між Італією та новоствореною Соціалістичною Федеративною Республікою Югославія. **Лондонська угода 1954 року спочатку передала цю територію під тимчасову міжнародну адміністрацію, а Італія та Югославія домовилися про спільне управління регіоном.** Однак ця домовленість не вирішила питання напруженості та суперечок щодо територіальних претензій, що зробило ситуацію вкрай нестабільною.

Нормалізація відносин між Італією та Югославією стала значним кроком уперед після підписання **Озімського договору в 1975 році**. Ця угода формально визнала кордон між двома країнами і врегулювала територіальні суперечки щодо Трієста та прилеглих територій. Однак повна нормалізація відносин між Італією та Словенією, державою- правонаступницею Югославії, була досягнута лише у 21 столітті. **Остаточне вирішення Трієстського питання відбулося зі вступом Словенії до Європейського Союзу в 2004 році та її подальшою інтеграцією в політичні, економічні й безпекові структури ЄС.** Цей процес включав **перехід Словенії на євро в 2007 році і приєднання до Шенгенської зони в 2008 році**, що значно зміцнило зв'язки з Італією та іншими країнами-членами ЄС. Ці кроки стали ключовими у стабілізації відносин і забезпеченні того, що історичні суперечності, такі як Трієстське питання, стали меншою політичною перешкодою в контексті ширшої європейської інтеграції.

Словенія забезпечує більш комплексний правовий захист меншин, особливо в частині мовних прав, освіти та політичного представництва на національному і місцевому рівнях. Натомість в Італії захист меншин є більш обмеженим і поширюється переважно на окремі регіони та муніципалітети. **Словенські підприємці з числа меншин в Італії отримують переваги завдяки зв'язкам як з динамічною, але невеликою словенською економікою (на тлі балканських країн), так і з більш усталеним і великим італійським ринком.** Це надає їм ширший спектр можливостей порівняно з їхніми італійськими візаві в Словенії, які не отримували такої підтримки з боку Італії, як словенці, особливо за часів Югославії. Багато словенських підприємців з Італії, а також італійські бізнесмени переїхали до Словенії після її вступу до ЄС, особливо через нижчі та передбачувані податки в Словенії. Цьому також сприяв вільний рух капіталу в межах ЄС, який посилило членство Словенії в ЄС та Єврозоні. **У цьому контексті бізнес-асоціації, такі як торгово-промислові палати, відігравали важливу роль як до, так і після здобуття Словенією незалежності.** Економіка Італії

перебуває в стагнації протягом останніх 25 років, особливо після кризи державного боргу (2009-2012 роки). На противагу цьому, Словенія демонструє стабільне економічне зростання з 2013 року, вийшовши з однієї з найглибших криз в Європі, і вважається однією з найбільш швидкозростаючих економік в ЄС. Інтеграція Словенії в ЄС, зокрема її вступ до Єврозони та Шенгенської зони, сприяла більшій економічній динаміці та більш конкурентному бізнес-середовищу порівняно з Італією, яка намагається оговтатися від кризи державного боргу.

Транскордонне співробітництво між Словенією та Італією, яке розпочалося з програми PHARE у 1994 році, розвивалося завдяки таким ініціативам, як Interreg, що зосереджуються на економічному, соціальному та регіональному розвитку. **Хоча географія та фінансування звузилися, якість і вплив проєктів зросли, вирішуючи складні проблеми в таких сферах, як транспорт, охорона здоров'я та культурна спадщина. Серед ключових досягнень – створення таких структур, як ЄОТС GO та інноваційні проєкти, що сприяють сталому розвитку, діджиталізації та двомовності.** Ці ЄОТС можуть спиратися на попередні проєкти ЄС і взяти на себе роль управління Інтегрованими територіальними інвестиціями (ITI), забезпечуючи таким чином впорядковану та цілеспрямовану транскордонну співпрацю. Крім того, залишається значний невикористаний потенціал для розвитку транскордонної економіки через використання ЄОТС, що може відкрити додаткові можливості для регіонального економічного зростання та інтеграції. Ці програми мають довгострокову перспективу і спрямовані на зменшення економічних диспропорцій, покращення сполучення та збереження багатого культурного та мовного розмаїття регіону. У макрорегіональному контексті **Словенія бере активну участь у багатьох макрорегіональних стратегіях, таких як EUSAIR, EUSALP і EUSDR, зосереджуючись на спільних цілях сталого розвитку, розвитку зв'язків та покращенні якості навколишнього середовища.** Ці стратегії узгоджуються з програмами ЄС щодо сприяння транскордонному співробітництву в таких сферах, як стійка мобільність, енергетичний перехід та збереження біорізноманіття. **Флагманськими в макрорегіональному контексті є продемонстровані успішні моделі, які можуть бути адаптовані для ширшого використання, в тому числі в Україні.** Зусилля, спрямовані на включення MPC до програм фінансування ЄС через цільові конкурси та спільний моніторинг, забезпечують ефективну, довгострокову співпрацю, вирішення регіональних викликів, а також сприяють підвищенню стійкості й інноваційності.

До того ж, на етапі підготовки до вступу України в ЄС, зокрема в контексті Глави 22 (Регіональна політика та координація структурних інструментів), необхідно вжити певних ключових дій. Глава 22 присвячена тому, як Україна управлятиме регіональним розвитком та використовуватиме фінансування ЄС для зміцнення територіального співробітництва. **У структурі переговорів про вступ до ЄС Україні вкрай важливо продемонструвати ефективне забезпечення економічного та соціального розвитку територій, де проживають етнічні меншини.** Україна має забезпечити відображення інтересів цих регіонів у національних, регіональних і місцевих стратегічних документах. Підготовка до двостороннього скринінгу за Главою 22 має зосереджуватись на інтеграції питань

етнічних меншин у ширшу структуру регіонального розвитку України та забезпеченні відповідності стратегій соціально-економічного розвитку політиці згуртування ЄС. Серед очікуваних викликів у процесі вступу до ЄС – необхідність подолання існуючих адміністративних перешкод, забезпечення справедливого розвитку та задоволення конкретних потреб територій, де проживають етнічні меншини.

Вивчення практичного досвіду долини Надіжа-Резія підкреслює потенціал транскордонного співробітництва, демонструючи успішні моделі збереження культури, сталого туризму та економічного розвитку. Зусилля Резії у сфері збереження мовної та культурної спадщини, а також екологічного туризму можуть стати важливим уроком для України, особливо в Карпатах і західних прикордонних районах загалом, з акцентом на охорону довкілля та покращення демографічних показників. Аналогічно, **Карстовий регіон між Італією та Словенією пропонує ідеї для Закарпаття на південному заході України та у Львівській області щодо використання транскордонних ініціатив, покращення зв'язків та сприяння культурному й економічному обміну.** Обидва приклади підкреслюють важливість міжнародного фінансування, регіонального планування та транскордонного співробітництва у вирішенні спільних проблем і сприянні сталому зростанню.

БІБЛІОГРАФІЯ

Література:

Bajc, Gorazd, 2004. Na oni strain meje: slovenska manjšina v Italiji in njen pravni položaj: zgodovinski in pravni pregled 1866-2004. Koper: ZRS Koper

Bremec, Dušan, 2022. Vloga in pomen Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje v čezmejnem sodelovanju med Italijo in Slovenijo. Magistrsko delo. Univierza v Ljubljani.

EC, 2019. Border Orientation paper for 2021-2017 Interreg cross-border cooperation program Italy-Slovenia. FVG, Trieste.

EC, 2016. Collecting solid evidence to assess the needs to be addressed by Interreg cross-border cooperation programs. EC –DG REGIO. SWECO, t33, Politecnico di Milano, Nordregio.

EC, 2022. Operations of strategic importance Interreg VI-A Italy-Slovenia 2021-2027. EC DG REGIO.

EC, 2024. Ukraine 2024 Report. 2024 Communication on EU enlargement policy. EC Staff working document.

EC, 2014. Council conclusions on the implementation of EU Macro-regional strategies. EC Staff working document.

EC, 2020. Action Plan: European Union Strategy for Danube Region. EC Staff working document.

Friuli Venezia Giulia Region, 2022. Interreg VI-A Italia Slovenia 2021-2027 Program. Trieste.

Guardiancich Igor, 2023. When Political Rights Do Not Translate into Economic Power: The rise and Fall of the Slovenian Minority's Economy in Italy (1954-2020), Cambridge University Press.

Pahor Milan, 1998. Lastno gospodarstvo Jamstvo za obstoj. Historical overview of economic activities in area of today's Friuli Venezia Giulia Region 1848-1998. SDGZ Trieste.

Ploštajner, Zlata. 2001. Local Self Government and Decentralization in South - East Europe. Friedrich Ebert Stiftung Zagreb Office.

Pangerc, Majna; Šik, Andrej; Sardoč, Borut, 2018. Poslovati v Italiji - Pregled problematik in zakonodaje. Slovensko deželno gospodarsko združenje. Trieste.

ULEAD, Empowering Citizens and Municipalities in Ukraine, information brochure 2019;
https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/364/101019_U-LEAD_eng.pdf

Vodičar, Aleš. 2009. Razvoj programov čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Italijo. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani.

Джерела:

www.ita-slo.eu/documents

www.adriatic-ionian.eu

<https://danube-region.eu/>

Інтерв'ю:

Андрей Шик (Andrej Šik), Словенська регіональна економічна асоціація в Італії.

Борис Періч (Boris Peric), генеральний директор холдингу KB1909.

Брігіта Хаб'ян Штольфа (Brigita Habjan Štolfa), Регіональна палата Північного Примор'я

П'єрлуїджі Медео (Pierluigi Medeot), Торгово-промислова палата Трієста, Гориції, регіону Фріулі- Венеція-Джулія.

Роберт Ракар (Robert Rakar), Торгово-промислова палата Приморського краю (Словенія).

Додаток:

Програма Interreg VI-A «Італія-Словенія» 2021-2027 роки¹⁸

¹⁸ <https://www.ita-slo.eu/it>